

EESTI MAAÜLIKOOL
Majandus-ja sotsiaalinstituut

Kerli Raag

**KÜLAVANEMA ROLL JA VÕIMALUSED KOHALIKU KOGUKONNA
ARENGUS RAE VALLA NÄITEL**

THE ROLE AND OPPORTUNITIES OF VILLAGE LEADERS IN THE DEVELOPMENT
OF LOCAL COMMUNITY: THE EXAMPLE OF RAE MUNICIPALITY

Magistritöö

Juhendaja: Anne Pöder, *PhD*

Tartu 2019

SISUKORD

SISSEJUHATUS	6
1. KOGUKOND JA KOGUKONNA EESTVEDAJA MÕJU PIIRKONNA ARENGULE	8
1.1 Sotsiaalne kapital.....	8
1.2 Kodanikuühiskond ja kogukonna juhitud areng Eestis	12
1.3 Külavanema roll, võimalused kohalikus kogukonnas, tema mõju piirkonna arengule	18
2. KÜLAVANEMA ROLL JA VÕIMALUSED RAE VALLAS	23
2.1 Uurimistöö metoodika	23
2.2 Uurimispiirkond ja külade iseloomustus	25
2.3 Külavanema roll ja külaseltsi tegevus.....	27
2.4 Kogukonna aktiivsus	35
2.4 Arengukava ja projekti rahastus	40
2.5 Külavanema motivatsioon ja tunnustamise vajadus	46
2.6 Arutelu.....	48
KOKKUVÕTE.....	54
KASUTATUD KIRJANDUS.....	57
LISAD	61
Lisa 1. Intervjuu küsimustik.....	62
Lisa 2. Intervjuude analüüsi kategooriad ja koodid	64
Lisa 3. Lihtlitsents lõputöö salvestamiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks ning juhendaja kinnitus lõputöö kaitsmisele lubamise kohta.....	65

Eesti Maaülikool		Magistritöö lühikokkuvõte	
Kreutzwaldi 1, Tartu 51014			
Autor: Kerli Raag		Õppekava: Majandusarvestus ja finantsjuhtimine	
Pealkiri: Külavanema roll ja võimalused kohaliku kogukonna arengus Rae valla näitel			
Lehekülgi: 65	Jooniseid: 3	Tabeleid: 2	Lisasid: 3
Osakond / Õppetool: Majandus- ja sotsiaalinstituut ETIS-e teadusvaldkond ja CERC S-i kood: S195 Arengualane koostöö Juhendaja(d): Anne Pöder, PhD Kaitsmiskoht ja -aasta: Tartu 2019			
<p>Kogukondliku elu korraldamises on oluline roll külavanemal, olles üks osa meie ühiskondlikust tegevusest. Külavanemad on kogukonna eestvedajad ning olulised partnerid kohalikele omavalitsustele. Käesoleva töö eesmärk on välja selgitada, milline on Rae vallas külavanema roll, nende tööpanus ja ootused ning nende eestvedamisel juhitud kohaliku kogukonna arengu võimalused. Käesolevas uuringus on tegemist kvalitatiivse uuringuga ja uurimismeetodiks on juhtumiuuring ning põhineb esmastel andmetel. Andmed koguti poolstruktureeritud intervjuude kaudu, mida teostati Rae vallas erinevate kogukondade eestvedajatega 2019. aasta märtsikuus. Alevike – ja külavanemaid intervjuueriti, eesmärgiga saada parem ülevaade külavanema rollist kohalikus külas ja alevikus ning kui palju nad panustavad oma vaba aega piirkonna hüvanguks. Vabatahtlik töö on kodanikuühiskonna alustalaks, üks olulisemaid väärtusi inimeste jaoks on kokkuhoidev kogukond. Inimeste ühendamisel kogukonnas on oluline roll eestvedajal, kes korraldab erinevaid ühisüritusi ja koostab erinevaid projekte. Kuigi rahastamisvõimaluse olemasolu peeti oluliseks, võib siiski järeldada, et see ei ole määravaks teguriks, olulisemaks on (küla)inimesed, nende väärtused ja hoiakud. See uuring täiendab varasemat kirjandust, kus kõik intervjuueritavad kinnitasid, et kogukonnal peab olema juht ning kogukonna juhil on piirkonna arengule tugev mõju. Kogukonna juht/juhtimine on kasulik eelkõige piirkonna hoidmisele ja uuendustele.</p>			
Märksõnad: sotsiaalne kapital, kogukond, kolmas sektor, arengkava, projektirahastus, külavanem.			

Estonian University of Life Sciences Kreutzwaldi 1, Tartu 51014		Abstract of Master's Thesis	
Author: Kerli Raag		Curriculum: Accounting and Financial Management	
Title: The Role and opportunities of village leaders in the development of local community: the example on Rae municipality			
Pages: 65	Figures: 3	Tables: 2	Appendixes: 3
Department / Chair: The Institute of Economics and Social Sciences Field of research and (CERC S) code: S195 Development cooperation Supervisors: Anne Põder, PhD Place and date: Tartu 2019			
<p>Village elder carries an important part organizing communal life as they are community leaders and important partners to local municipality. Objective of this thesis is to examine what is the role of village elders in Rae municipality, how big is their contribution, what are expectations towards their work and what are their possibilities for advancing the local community life. A qualitative research approach with case study method is used for collecting the primary data. Study material is gathered via four semi-structured interviews, which were conducted in March 2019 with different community leaders. Elders of boroughs and villages were interviewed with the purpose of receiving a better overview on the role of village elders in local villages / boroughs and to learn how much of their personal free time they use for the good of their villages. Voluntary work is the foundation of civil society and one of the most valuable things for people is cooperating community. Village elder has a big role of bringing people together. Village elder organizes joint events and prepares different projects. Even though funding opportunities are important, it can be concluded that this is not decisive in the activities of village elders. Village people, their values and attitudes were considered more important. As all interviewees confirmed that communities must have a leader and leaders have a strong effect on community life, this work confirms findings from earlier literature on this topic. Community leader/leading is beneficial to community and to its sustainability and development.</p>			

Keywords: social capital, community, third sector, development plan, project funding, village elder

SISSEJUHATUS

Kogukondliku elu korraldamises on oluline roll külavanemal, olles üks osa meie ühiskondlikust tegevusest. Külavanemate teema on oluline ka kohalikule omavalitsusele, sest läbi nende on nad enam teadlikud kohaliku kogukonna vajadustest ning saavad rohkem toetada kohaliku arengut ja võtta vastu vajalikke otsuseid (Noorkõiv 2016). Termin kogukonna juhitud kohaliku arengu kirjeldamiseks pööratakse „ülevalt-alla“ arengupoliitika tagurpidi. Sellises arengupoliitikas juhivad ja kavandavad kohalikud inimesed ise oma kogukonna arengustrateegiat, moodustades kohaliku partnerluse (Euroopa Komisjon 20.05.2014). Kodanikuühiskond tasakaalustab ärisektori ja avaliku võimu mõju ühiskonnas – seetõttu on kasutusel väljend kolmas sektor. Kolmandal sektoril on kodanikuühiskonnas oluline roll, kuna see omab suurt jõudu usalduse kasvatamisel, kogemuste omandamiseks omavahelisel koostööl ning pidada ühiskondlikku dialoogi, et suurendada sotsiaalset kapitali (Ruutsoo 3/2001). Kohalike omavalitsuste ja kodanikualgatuste ühenduste nägemus ühishuvide piirkonnast on ühine tegevuskeskkond, mida soovitakse koos paranda. Olulisel kohal kohalikele omavalitsustele on usalduse küsimus. Kogukond areneb sedavõrd, kuivõrd on võimeline seda ise tootma – lisama uusi võrgustike ja kasvatama usaldust (Ruutsoo 3/2001). Külavanemad on kogukonna eestvedajad ning olulised partnerid kohalikele omavalitsustele. Ootused külavanematele on ajas muutunud: ühed näevad neid kui kohaliku omavalitsuse käepikendusi, teised kui vabatahtliku töö tegijaid.

Käesoleva töö eesmärk on välja selgitada, milline on Rae vallas külavanema roll, nende tööpanus ja ootused ning nende eestvedamisel juhitud kohaliku kogukonna arengu võimalused.

Selleks, et hinnata külavanemate rolli ja võimalusi kogukonna arengus Rae vallas püstitati järgmised uurimisülesanded:

1. kirjanduse ja varasemate uuringute alusel teha ülevaade, et mis on sotsiaalne kapital, kogukonna juhitud areng ja külavanema roll selles,
2. selgitada, milline on külavanemate roll ja ülesanded oma kogukonnas Rae vallas ja milline on suhestumine külavanema rolli täitmisel omavalitsustega;

3. uurida külavanematelt kuidas tema on kaasa aidanud kohaliku kogukonna arengule, tema tööpanust, ajakulu ja motivatsiooni;
4. uurida sihtotstarbelist rahastust ja selle kasutamise võimalusi oma kogukonna heaks;
5. analüüsida külavanemate ootusi ja vajadusi oma kogukonna esindamisel.

Käesolev uurimus põhineb seisukohal, et kogukond on kindlal territooriumil - Rae vallas paiknev külakogukond ehk inimeste grupp, kellel võiksid olla ühised eesmärgid oma kodupiirkonna edendamisel ning kes on seotud suuremal või väiksemal määral läbi ühiste tegevuste.

Külavanema rolli kohaliku kogukonna arengus on uurinud mitmed autorid (Rivo Noorkõiv, Garri Raagmaa, Teravik OÜ, Maiken Ristmäe bakalauruse töö), kes on oma uuringutes jõudnud järeldusele, et järjest rohkem nähakse külavanemat kui regionaalse arengu kujundajat, kes on tihedalt seotud kohaliku omavalitsusega, kuid kindlasti ei ole külavanem vallavalitsuse tellimuse täitja, vaid külakogukonna vabatahtlik eestvedaja. Külade esindajad ootavad aktiivsuse eest tunnustust omavalitsustelt vabatahtliku töö eest. Peamise külaeluga seotud rahastusmurena toodi välja asjaolu, et see on liiga projektipõhine ja ürituste keskne ning ei toeta külade stabiilset arengut.

Magistritöö koosneb sissejuhatusest, kahest peatükist ja kokkuvõttest. Sissejuhatuses seatakse töö eesmärk ning eesmärgi täitmiseks vajalikud uurimisküsimused. Esimeses peatükis antakse teoreetiline ülevaade sotsiaalsest kapitalist ja kogukonna juhitud arengust ning kuidas kogukonna eestvedaja saab mõjutada piirkonna arengut.

Teises peatükis tutvustatakse uurimistöö metoodikat. Käesolevas uuringus on tegemist kvalitatiivse uuringuga ja uurimismeetodiks on juhtumiuuring ning põhineb esmastel andmetel. Andmed on kogutud poolstruktureeritud intervjuude kaudu, mida teostati Rae vallas erinevate kogukondade eestvedajatega. Töös kasutatakse 2019. aasta intervjuude andmeid, mis viiakse läbi kolme külavanemaga ja kahe alevikuvanemaga.

Magistritöö autor soovib tänada oma juhendajat Anne Põderit, kes suunas autorit töö koostamise protsessis ja kelle soovitusel olid magistritöö valmimisel suureks abiks. Samuti soovib autor tänada uuringus osalenud Rae valla alevike -ja külaseltside esindajaid, kes leidsid aega intervjuudeks, et jagada oma kogemusi ning julgesid avaldada oma arvamust.

1. KOGUKOND JA KOGUKONNA EESTVEDAJA MÕJU PIIRKONNA ARENGULE

1.1 Sotsiaalne kapital

Ühiskonna sotsiaalne kapital hõlmab institutsioone, suhteid, hoiakuid ja väärtusi, mis reguleerivad inimeste suhtlemist ja aitavad kaasa majanduslikule ja sotsiaalsele arengule. Arusaam, et ühiskondlikud suhted, võrgustikud, normid ja väärtused on ühiskonna toimimises ja arengus olulised, on olnud pikka aega majandus-, sotsioloogia-, antropoloogia- ja poliitikateaduste kirjanduses (Grootaert 2001). Sotsiaalse kapitali idee pärineb majandusteadlastelt, kes soovisid mõista, kuidas saab võimalikuks väliselt konkurentsil põhinev koostöö ja miks mõned samades formaal-õiguslikes tingimustes tegutsevad inimesed ja institutsioonid on teistest edukamad ning nende tegutsemine parem (Ruutsoo 2011). Valdkonna klassikutena võib nimetada Bourdieu (1983), Colemani (1988, 1990) ja Putnam (1993, 2000) töid (Parts 2006). Pierre Bourdieu, James Coleman ja Robert Putnam esindavad lähenemisviise, mis laiendasid oluliselt arusaamu ühiskonna ja indiviidi vastastikustest seostest (Ruutsoo 2011).

J Coleman avab sotsiaalse kapitali mõiste, mis on paralleelne majandus- finants-, loodus- ja inimkapitali mõistega, kuid mis avaldub inimeste vahelistes võrgustikes. Esitades sotsiaalse kapitali kolm vormi:

- 1) kohustused ja ootused - sõltuvad sotsiaalse keskkonna usaldusväärsusest ning tugineb suures osas vastastikusele tegevusele, mis tekitab osalejatele kohustusi ja ootusi,
- 2) teabe potentsiaal - sõltub sotsiaalsete võrgustike infovoolu võimest,
- 3) sanktsioonidega kaasnevatest normidest (Coleman 1988).

Colemani uurimissuund toob sotsiaalse kapitali tahkudena välja usalduse, võrgustikud ja võrgustike eriilmelised hargnemised (Ruutsoo 2001).

Sotsiaalne kapital P. Bourdieu käsitles on indiviidi või grupi tegelike või virtuaalsete ressursside summa, mis seisneb vastupidavates, vähem või rohkem institutsionaliseeritud suhete võrgustikus, põhinedes vastastikustel tutvustel ja tunnustamisel (Parts 2006).

Bourdieu tõi välja sõltuvalt valdkonnast kolm kapitali mõõdet:

- 1) majanduslik kapital: on otseselt konverteeritav rahaks ja võib esineda omandiõiguse vormis,
- 2) kultuuriline kapital: on väärtus, mis on seotud kultuuriliselt legitimeeritud maitse, tarbimismustrite, omaduste, oskuste ja tunnustega (Parts 2006),
- 3) sotsiaalne kapital: on seotud indiviidi võimalustega suhelda ringkondadega, kus ühiskondlikku tunnustust jagatakse, eelkõige luua vajalikke sidemeid.

Kapitalid on omavahel tihedalt seotud, üks kapitaliliik on ümberkujundatav teiseks. Majanduslik kapital on teiste kapitaliliikide juurdekasv (Bourdieu 1986).

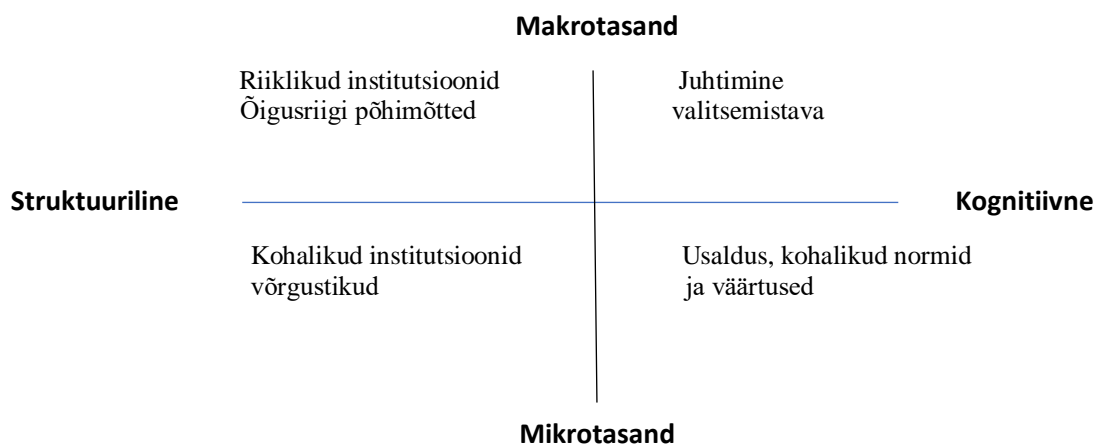
Bourdieu keskendus sellele, kuidas eliitühmad kasutasid sotsiaalset kapitali oma sotsiaalse positsiooni säilitamiseks. J. Coleman, laiendades sotsiaalse kapitali mõiste kontseptsiooni kõigile sotsiaalsetele rühmadele (st mitte ainult eliitidele) ning tõi välja, et sotsiaalne kapital võib eksisteerida heterogeensemates võrgustikes, näiteks naabruskondades ja kogukondades (Scrivens, Smith 2013).

Putnam käsitleb sotsiaalset kapitali, mis viitab inimeste vahelistele sidemetele ja ühiskondlikele võrgustikele ning neist tulenevatele vastastikuse seotuse ja usaldusväärsuse normidele. Kodanikuosalus ja sotsiaalne kapital toovad kaasa vastastikused kohustused ja vastutuse oma tegude eest (Putnam 2008 lk 19). Putnam laiendab kollektiivse lähenemise ulatust, lisades sellised definitsioonielemendid nagu kuuluvus, kogukonna koostöö, kodanikuühiskonna kaasamine usalduse ja vastastikkuse normid, siinkohal ei keskenduta üksikisikule, vaid kogukonnale ja sealt ühiskonnale tervikuna (Álvarez 2017).

Vaatamata nende kolme klassiku erinevale lähenemisele sotsiaalse kapitali mõistele võib pidada sotsiaalse kapitali tuumaks struktureeritud võrkude olemasolu, inimesed või inimeste rühmad, mis hõlbustavad teatud tegevusi. Sotsiaalse kapitali uurimisel on võtmetähtsusega kodaniku väärtused või kodaniku eetos, mis annab indiviidile valmiduse ja tahte ühiskondlikus elus osalemiseks (Álvarez 2017).

OECD kohaselt on sotsiaalne kapital koostöö hõlbustamiseks loodud ühiste normidega, väärtuste ja arusaamadega koostöövõrgustik (Scrivens, Smith 2013). F. Fukuyama seisukohalt on sotsiaalne kapital inimeste võimekus teha koostööd ühiste eesmärkide nimel, kellel on ühised väärtushinnangud ja käitumishinnangud (Fukuyama. 1999).

Sotsiaalse kapitali raamistik on rajatud kolmele mõõtmele (joonis 1): selle ulatus (mikro, meso ja makro), selle vormid (kognitiivne ja struktuuriline) ning kanalid, mille kaudu see arengut mõjutab. Raamistik käsitleb sotsiaalset kapitali ehtsa varana, mis nõuab investeeringute kogumist ja mis toob kasu (Grootaert 2001).

Joonis1. Sotsiaalse kapitali mõõtmel (Allikas: Grootaert 2001)

Mikrotasandit seostatakse tavaliselt Robert Putmaniga (1993), kus ta määratleb sotsiaalset kapitali kui sotsiaalse organisatsiooni tunnuseid, nagu üksikisikute või kodumajapidamiste võrgustikud ning nendega seotud normid ja väärtused, mis loovad kogukonnale tervikuna välismõjusid. James Coleman laiendas sotsiaalse kapitali mõiste tähendust vertikaalse komponendi juurutamisega meso tasandil, mis peegeldab suhteid erinevate gruppide vahel. Vertikaalsed ühendusi iseloomustab hierarhiline suhe ja liikmete ebavõrdne jaotus. Makrotasand hõlmab sotsiaalset ja poliitilist keskkonda, formaalseid institutsioonilisi suhteid ja struktuure, nagu ühiskonna poliitiline kord, õigussüsteem ning kodaniku- ja poliitilised vabadused. Mikro -ja makrotasandi täiendavad teineteist ning koosseksisteerimine maksimeerib sotsiaalse kapitali mõju majanduslikele ja sotsiaalsetele tulemustele (Grootaert 2001).

Sotsiaalkapitali kirjanduses kasutatakse mõisteid „*siduv*” ja „*silduv*”, mis on sotsiaalse kapitali tähtsamaks mõõteks. Siduv sotsiaalne kapital sobib hästi vastastikuse seotuse soodustamiseks ja solidaarsuse suurendamiseks, mis on tugevalt sissepoole suunatud inimeste rühmade hulgas. Sildavad võrgustikud sobivad väliste ressursside ühendamiseks ja teabe esitamiseks, mis on väljapoole suunatud võrgustikud, mis ühendavad erineva taustaga inimesi (Putnam 2008). Sotsiaalse kapitali sidumist kirjeldatakse sageli horisontaalsete sidemetena sama sotsiaalse rühma isikute vahel. Sotsiaalse kapitali sidumine on seotud kohalike kogukondadega, kus inimesed tunnevad teisi rühmas.

Erinevus *siduva* ja *silduva* sotsiaalkapitali vahel on seotud sotsiaalsete gruppide või kogukondade suhete või ühenduste olemusega. Sotsiaalse kapitali sidumise mõiste on kitsam ning reguleerib suhteid kogukonna või grupi siseselt. Seevastu sotsiaalse kapitali sildumine seob erinevaid sotsiaalseid rühmi, sotsiaalset klassi, rassi, religiooni (Claridge 2018). Claridge (2018) on toonud oma värskeimas artiklis välja sotsiaalse kapitali sidumise asukoha alusel, mille kohaselt sotsiaalne sidumine leiab aset asumi/küla siseselt ning sotsiaalne sildumine võimaldab luua sidemeid teiste külade, linnade vms asundustega. Seda tüüpi suhe annab potentsiaalse juurdepääsu ressurssidele, mis on väljaspool nende vahetut võrku. Putnam jõudis järeldusele, et sotsiaalne kapital on oluline eelkõige selleks, et kogukond saaks hästi läbi ja sildumine soodustab edasiminekut ning arengut (Claridge 2018).

Kodanikuühiskonna sotsiaalsed võrgustikud, mida nimetatakse sotsiaalseks kapitaliks aitavad demokraatiale kaasa kahel viisil: neil on väline mõju laimeale ühiskonnale ja sisemine mõju osalejatele endile. Väliselt annavad vabatahtlikud ühendused võimaluse väljendada oma huvisid ja esitada oma seiukohti valitsusele. Poliitiline teave liigub mööda sotsiaalseid võrgustikke ning nendes võrgustikes aruteletakse ühiskondliku elu üle (Putnam 2008).

Sotsiaalne kapital on oluline tegur majanduse jätkusuutlikuks arenguks. Üheks oluliseks teguriks, mis mõjutab majanduslikku tulemust on kogukondade ja institutsioonide vaheliste sotsiaalsete koostoimete olemus ja ulatus, sellel on oluline mõju arengupoliitikale. Arengupoliitika seisukohalt on oluline luua sildu kogukondade ja sotsiaalsete gruppide vahel (Woolcock, Narayan 2000).

Arengutulemusi mõjutab millisel määral lahendatakse põhilised sotsiaalsed probleemid mikro-ja makrotasandil (Woolcok 1998). Olenemata sellest, kas tegemist on mikro-või

makrotasandiga, avaldab sotsiaalne kapital arengule mõju kahe erineva sotsiaalse kapitali - struktuurilise ja kognitiivse - suhtluse tulemusena. Kognitiivne sotsiaalne kapital tähendab ühiseid norme, väärtusi, usaldust, hoiakuid ja uskumusi, struktuurne sotsiaalne kapital hõlbustab teabe jagamist ning kollektiivset tegutsemist (Grootaert 2001). Positiivsed tulemused saavutatakse kui sotsiaalsed suhted on mõlemal tasandil ülimuslikud. See juhtub siis, kui inimesed on valmis ja võimelised arendama sotsiaalseid sidemeid: 1) oma kohalikes kogukondades, 2) kohalike kogukondade ja rühmade vahel, kellel on kodanikuühiskonna välised ja ulatuslikumad sotsiaalsed sidemed, 3) kodanikuühiskonna ja makrotasandi institutsioonide vahel, ja 4) ettevõtlussektori institutsioonide siseselt (Woolcok 1998).

Maailmapangas on üha enam aktsepteeritud arusaam, et sotsiaalsel kapitalil on arenguabis oluline roll. See sobib üldise arengukava lähenemisviisiga, mis integreerib arenguparadigma sotsiaalsed, kultuurilised, institutsionaalsed ja majanduslikud tegurid (Grootaert 2001).

Antud töös käsitleb autor sotsiaalset kapitali kogukonna tasandil. Autor on töös aluseks võtnud Robert Putmani käsitletuse sotsiaalsest kapitalist, kelle seisukoha järgi iseloomustavad edukat kogukonda: elanikkonna aktiivne osalemine ühiskondlikus elus, sotsiaalsete probleemide lahendamine, horisontaalsed võrgustikud, mis on üles ehitatud üksteise abistamise ja toetamise põhimõtetele ning usaldusele.

1.2 Kodanikuühiskond ja kogukonna juhitud areng Eestis

Kodanikuühiskonna ajalugu ulatub kaugemale. Kodanikukaasatuse ja sotsiaalse solidaarsuse püsivad traditsioonid on võimalik leida aastatuhandete tagant kuni üheteistkümnenda sajandi, mil ühiskondlikud vabariigid loodi (Putnam 1993). Kodanikuühiskonda mõistetakse ühiskonnana, kus inimeste põhiõigused ja -vabadused on kaitstud ning kus neil on võimalik teha omaalgatuslikku koostööd huvide esindamiseks ning kodanikuühenduste ja võrgustike kaudu poliitilisi otsuseid mõjutada (KODAR 2011).

Kodanikuühiskonna aluseks on inimeste omaalgatus, mis on vaba riigipoolsest sunnist (Hallemaa H., Servinski M). „Kodanikuühiskond on riigist ja äriest suhteliselt sõltumatu ühiskonnasfäär, mille sees üksikisikud ja rühmad teevad koostööd, et edendada oma huve ja väärtusi“ (Lagerpspez 2007). Kodanikuühiskonda ei ole võimalik mõista riigist ja üldisest ühiskonnakorraldusest eraldi- need on ühe medali kaks külge, ühest arusaamine eeldab teise

mõistmist. Riigi poolt on oluliseks ideoloogia, mis määrab valitsuse suhteid kodanikualgatuslega ning teiste ühiskonna osade vahelisi suhteid (Lagerspetz jt 2003). Kodanikuühiskond tasakaalustab äri sektori ja avaliku mõju võimu ühiskonnas, selleks kasutatakse mõnikord väljendit kolmas sektor, mis hõlmab kodanikualgatuslike institutsioone (Lagerpspez 2007).

Klassikalised sotsiaaluurimused on kinnitanud, et kogukond peidab endas jagatud rituaale ja traditsioone, pakub sotsiaalset solidaarsust, kollektiivset lojaalsustunnet ja tugevaid iseklikke suhteid ning moraalse vastutuse tunnet (Annist 2011). Simpson (2005) jõuab oma artiklis samuti järeldusele, et kogukonda on kasutatud paljudes kontekstides ja määratletud mitmel viisil, kuid selle peamised tunnused on: geograafiline territoorium, ühised eesmärgid ja ühtekuuluvus, milles identifitseerivad üksikisikuid kogukonna osana (Simpson 2005). Arumäe (2010) defineerib oma doktoritöös, et kogukond tähendab bioloogilises mõttes gruppi ühiselt toimivaid organisme, mis jagavad teatud keskkonda (Arumäe 2010). Kodukant defineerib kogukonda kui mingis piirkonnas elavate inimeste rühma, kes on seotud teatud sotsiaalse suhte võrgustikuga (Kodukant, Hea tava).

Kogukond võib sageli olla tihedalt seotud konkreetse kohaga, selle tekkimise ja toimimise juures on eelkõige oluline sotsiaalne dimensioon (Vihma 2014). Kogukonnast saab sotsiaalne kogukond siis, kui selles on piisaval määral sotsiaalset sidusust (Jean P. jt). Sotsiaalse sidususe mõõtmeks on: 1) levinud väärtused ja kodanikukultuur, 2) sotsiaalne korraldus ja kontroll, 3) sotsiaalne solidaarsus ja heaolu, 4) sotsiaalsed võrgustikud ja sotsiaalne kapital (Forrest ja Kearns 2001). Sotsiaalse sidususe kasv kogukonnas vajab teatud algkapitali, milleks on raha ja teadmised. Algkapitali (rahaline toetamine, initsiatiiv, kogukonna moraalne toetamine) tekke soodustamisel on oluline roll kohalikul võimul (Vihma 2014). Sidusa ning toimiva kodanikuühiskonna eelduseks on vabatahtlike ühenduste olemasolu kogukonnas. Ühendused esindavad oma liikmete või valdkonna ühiseid huve ja on selle kaudu partneriks vallavolikogule ja vallavalitsusele. Aktiivse kodanikuühiskonna arendamise ning vallaelanike ühistegevuse ja sidususe tugevdamise eelduseks on inimeste vajadustele vastav elukeskkond (Rae valla arengukava 2025).

Kogukonna areng on seotud mõistetega nagu kogukonna võimekus, kogukonna elujõulisus, mõjuvõimu suurendamine ja maaelu areng (Cavaye 2015). Kogukondlikus maaelus on üha tähtsamaks muutumas sotsiaalne kapital ning edukas kogukonna areng sõltub kogukonna sotsiaalse kapitali kasutamisest (Grootaert 2001). Kahe termini ühendamise – kogukonna

areng – tähendab, et kogukond ise tegeleb sotsiaalse, majandusliku olukorra parandamise protsessiga, mida juhivad kogukonna liikmed (Cavaye 2015). Eesti maaelu arengukavas 2014-2020 kirjeldatakse, et maapiirkonna arengu tähtis eeldus on tugev kohalik kogukond ja elanike sotsiaalne kaasatus.

Kogukonna juhtimist on võimalik määratleda nii paikkonna kui selle huvi järgi. McMillan ja Chavis (1986) määratlevad kogukonna nelja mõõtme järgi: liikmelisus, mõju, tugevdamine ja ühine emotsionaalne ühendus. Inimesed tunnevad, et nad kuuluvad gruppi (liikmelisus) ja nad on või on vähemalt tunne, et nad on selles grupis (mõju). Ühendus suudab täita oma liikmete vajadusi (tugevdamine), samal ajal kui ühine emotsionaalne ühendus luuakse läbi jagatud kogemuste, ühise ajaloo või üheskoos veedetud ajaga (Frumankiewicz 2016).

Kogukonna juhitud kohalikus arengus võtavad kohalikud inimesed ohjad endi kätte ja moodustavad kohaliku partnerluse, milles kavandatakse ja rakendatakse integreeritud arengustrateegia (Euroopa Komisjon 20.05.2014). Kogukonna arendamine koondub kohalike inimeste suutlikkuse arendamisele, et teha koostööd ja leida lahendusi kohalikele probleemidele, ning töötada ühiste eesmärkide suunas, mis aitavad kaasa kohaliku kogukonna kui terviku heaolule (Simpson 2005). Koostöö kaudu tekib arusaamine, sallivus, usaldus, mis võimaldab teha kokkuleppeid tuleviku suhtes (Annist 2011). Kogukondade liikmete vaheline sotsiaalne sidusus on saanud keskseks kogukonna juhitud arengu liikumapanevaks jõuks (Teravik 2017). Jätksuutliku kogukonna arengu edendamine sõltub seega sellest, kuidas sotsiaalne kapital luuakse ja teadlikkusest kuidas sotsiaalne kapital võib toetada kodanike algatusi maapiirkondades (Simpson 2005). Kohaliku kogukonna arengu eesmärkide saavutamiseks ja nende võimaluste ellu viimiseks koostatakse arengukava, mis annab külaelanikele poliitilist kaasatuse tunnet (Claridge 2004). Arengukava koostamine annab tunnistust õppivast kogukonnast, kus kogukonna liikmed määravad, millises suunas areneda ning kuidas kavandatud sihipäraselt ellu viia (Annist 2011).

Kogukonna juhitud kohalik areng on termin, mida Euroopa Komisjon kasutab sellise lähenemisviisi kirjeldamiseks, milles pööratakse traditsiooniline „ülevalt alla” arengupoliitika tagurpidi. Arengupoliitika võib luua raamistiku, kuid kogukonna arengu protsess peab olema kohalik omavaheline koostöö (Simpson 2005). Kogukonna juhitud kohaliku arengu meetod on spetsiaalne allpiirkondliku tasandi vahend, mis on kooskõlas teiste kohaliku tasandi aren-

gumeetmetega. Ült-alla ressursid ja alt-üles suutlikkuse suurendamine peavad olema dünaamilises ja koostöösuhetes, et koondada inimesi ja materjale, mis on võimelised ületama probleemid või antud võimalusi ära kasutama (Euroopa Komisjon 20.05.2014).

Termin kogukonna juhitud areng on toonud päevakorda külakogukondade rolli käsitlemise vajaduse ühiskonnas tervikuna, tuues esile nende koha määratlemise tarviduse riigi avalikus halduses tervikuna. Külakogukond on piirkonnas elavad inimesed, keda ühendavad tugevad sotsiaalsed sidemed, kodukoha identiteet ja ajalugu (Noorkõiv 2016). Ernst & Young Baltic AS poolt (2012) läbiviidud uuringus mõistetakse kogukonda (ühtlasi ka külakogukonda) kui kultuuriliselt, ajalooliselt või looduslikult ühtekuuluvat või ühishuvist lähtuvat geograafiliselt külgnevat piirkonda. Kodukant toob välja Kogukonna huvikatise heas tavas, et külakogukonna moodustavad inimesed, kes määratlevad end küla elanikena (Kodukant, Hea tava). Arumäe (2010) doktoritöös on külakogukonna sünonüümiks territoriaalne kogukond. Eestis tähistab territoriaalset kogukonda küla, vald, alevik, linn (Arumäe 2010).

Poliitilisest kontrollist sõltumatu kodanikualgatus hakkas Eestis arenema 1980. aastate teisel poolel. (Inimarengu aruanne 2001). Eesti kodanikuühiskonna areng on jõudnud tasemele, kus kodanike informeeritus ja teadmised on kasvanud ning vabakond ei soovi leppida sellega, et nende seisukohti poliitiliste otsuste tegemisel ei arvestata (Inimarengu aruanne 2012/2013). Kodanikuühiskonna arendamine Eestis tugineb Riigikogus 2002. aastal heaks kiidetud Eesti kodanikuühiskonna arengu kontseptsioonile. Siseministeerium analüüsib, kavandab ja koordineerib kodanikuühiskonna valdkonna riiklikku poliitikat, et tagada turvalise ja avatud ühiskonna kujundamisel riiklike struktuuride, kohalike omavalitsuste ja kodanikuühenduste tõhusam koostöö planeerimine ja elluviimine (Siseministeerium).

Eesti arengu kavandamise ja planeerimise süsteem on hierarhiline ja sellel on kolm tasandit: kohalik, maakondlik ja üleriigiline. Eesti tasandil on arengu kavandamise lähtealuseks Eesti 2020 strateegia, valdkondlikud arengukavad, riigi eelarvestrateegia ja valitsuse tegevusprogramm. Olulised on Maaelu ja LEADERi rakenduskavad (Raagmaa, Noorkõiv 2013). Arengukava viiakse ellu tihedas koostöös kodanikuühendustega ning see aitab kindlustada valitsusasutuste ühtset lähenemist valdkonnale ja panustab nende koostöö edendamisse valdkonna arendamisel. Kohalikel omavalitsustel on oluline roll kohaliku elukeskkonna kujundamisel sh teenuste osutamisel ja delegerimisel ning kodanikuühenduste rahastamisel, seetõttu on arengukava ka suunanäitaja kohalikele omavalitsustele (Seletuskiri 30.12.2014). Kirjanduses rõhutatakse üha enam, kuidas avaliku

ja kolmanda sektori esindajad üksteisega suhtlevad ja mõjutavad kohalikke arenguprotsesse. Lisaks on kolmanda sektori kaasamine kohaliku arengu seisukohalt vajalik, et maksimeerida kohalike teadmiste ja ressursside kasutamist (Frumankiewicz 2016).

Arengukava eesmärgi saavutamiseks on sõnastatud kolm alaeesmärki, milles planeeritud tegevused jagunevad kahe fookuseeritud tegevussuuna vahel – osalemine ning kodanikuühenduste mõju ühiskondlike probleemide ennetamisele ja lahendamisele (Seletuskiri 30.12.2014). Osalemiseks on erinevaid võimalusi ja mitmeid viise. Passiivne osalemine väljendub selles, et ollakse tarbija positsioonis ja kasutatakse kogukonna pakutavaid ressursse, aktiivne osalemine viitab sellele, et ollakse tootja positsioonis, panustatakse kogukonda, olles ise ressurss. Osalemine eeldab tahet olla kaasatud sotsiaalsetesse suhetesse või tegevustesse, kuid seda, et kogukonna liikmetel on võimaldatud osaleda (Jean Pierre jt 2015). Aktiivne osalemine kohalikes tegevusrühmades on avaldanud kohalikele elanikele positiivset mõju oma kogukonna arengustrateegiate sõnastamisel (Frumankiewicz 2016).

Maaelu arendamist soodustatakse läbi LEADER-meetme, mille eesmärgiks on edendada maaelu initsiatiivi, edendades maapiirkonnas kohaliku koostöö kaudu, milles erinevad osapooled suunavad oma ühised jõupingutused piirkonna vajaduste kindlaksmääramiseks, nende elluviimiseks ning piirkonna võimaluste kasutamiseks (Eesti maaelu arengukava 2014-2020). Teatud ühenduste jaoks vajalikke tugitegevusi korraldavad SA Kodanikuühiskonna Sihtkapital ning külaseltside nõustamisega tegeleb liikumine Kodukant oma koordinaatorite ja konsulentide võrgustiku abil. (Kodanikuühiskonna arengukava 2011).

Tosqueville tõi välja, et ühendusele tuleb mingi kindel vorm anda, kuna ühendus rakendab nad oma eesmärgi alla ning võtab arvele oma liikmed, mis loob tutvusi ja kasvatab liikmete teotahet. Vabatahtlikud ühendused on kohad kus õpitakse sotsiaalseid- ja kodanikeoskusi. Liikmed õpivad kuidas koosolekuid juhtida, projekte kirjutada ning viisakat ühiskondlike probleemide üle arutleda (Putnam 2008, lk 345)

Eestis eksisteerib kolme tüüpi kodanikeühendusi: mittetulundusühingud, sihtasutused ja seltsingud. Avaliku võimu ja kolmanda sektori vaheine koostöö teenuste osas on kasvanud, kuna teenuste delegeerimine kodanikeühendustele tundub riigile soodsam. Kodanikeühendustel on võimalus paindlikumalt oma tegevusi planeerida ning sihtrühmade

soove ja vajadusi paremini tõlgendada. Nenditakse et Eesti avalik võim ei teadvusta täielikult seda kasu ja neid väärtusi, mida kodanikeühendused suudavad sotsiaalsetesse teenustesse lisada (Lagerspetz jt). Kogukond ja organisatsioon erinevad üksteisest olemuslikult – kogukond on sotsiaalne olemine ja organisatsioon sotsiaalne struktuur eesmärkide saavutamiseks (Arumäe 2010).

Kodanikuühendused vajavad järjepidevalt riigieelarvest rahastatavaid tugiteenuseid: nõustamist, koolituse ja konsultatsioonide saamise võimalusi, mitmesuguseid mentorlus- ja arendusprogramme, informatsiooni kolmandas sektoris ja valdkonnas toimuva kohta, uuringute ja analüüside kättesaadavust, üritusi ühiste teemade arutamiseks (Raagmaa, Noorkõiv 2013). Kohaliku omaalgatuse programm (KOP) on Eesti riigi regionaalprogramm, mille eesmärk on kohaliku arengu ja kogukondade elujõulisuse tugevdamine kogukondliku koostöö, kohalike elanike teadmiste ja oskuste kasvu kaudu. KOP programmi kaudu toetatakse kogukonna liikmete aktiivset osalemist kohalikus arengus ja ühiskonnas kaasarääkimisel, kogukonnapärandi säilitamist tulevaste põlvete jaoks ning kogukonnale oluliste kogukonnateenuste arendamist. Rahastatakse projekte, mille eesmärkide saavutamisel ühendus pakub konkreetseid lahendusi kooskõlas programmi üldise strateegilise eesmärgiga (KÜSK).

Eesti kogukondade hetkeseis (2014) uuringuraportist selgub, et kogukonnad valivad oma arengus kahe tee vahel: ühistest eesmärkidest lähtumine (millegi ära tegemine või ühiste väärtuste kinnitamine) või ühine kooskäimiskoht (või selle koha tekkimine). Täheldatakse, et ühise kooskäimiskoha (seltsimaja, külamaja) olemasolu on kogukondade jaoks praeguses ühistegevuseks väga olulisel kohal (Vihma jt. 2014).

Uuringus „Külavanemate roll kohaliku kogukonna arengus ja selle dünaamika“ 2016. aastal jõudis Noorkõiv järeldusele, et kogukonna ja kohaliku võimu omavaheliste suhete positiivseks näiteks on külavanematel, küla arendusseltsidel ja külamajadel toimiv kogukonna jõustamine (Noorkõiv 2016).

1.3 Külavanema roll, võimalused kohalikus kogukonnas, tema mõju piirkonna arengule

Eestimaa tegusad ja kestvad külad on huvipakkuvad elupaigad, kus väärtustatakse oma kodukoha eest seismist ning olulisel kohal on koostegutsemine. Eesti Külaliikumine Kodukant on suurim maaelu väärtusi edasikandev ja külade arengut toetav ühendus, kelle eesmärgiks on toetada Eesti külates tegusaid kogukondi ja vabaühendusi, kes soovivad luua endale sobiva elukeskkonna, püstitades selleks eesmärgi, millega mõjutada kohaliku arengupoliitikat. (Eesti Külaliikumine kodukant strateegia 2014).

Kogukonna eestvedaja rolli kogukondliku elu korraldamises peetakse väga oluliseks. Eestvedajad on need kogukondlased, kes seavad sihte ja algatavad tegevusi, kes osalevad regulaarselt kogukonna ettevõtmistel ja kooskäimistel (Vihma jt. 2014). Martiskainen on oma uuringus välja toonud, et kogukonna eestvedaja mõistel ei ole täpset definitsiooni, vaid määratletakse seda kogukonna piirides, mille sees ta tegutseb ning kogukonna juhtimine võib koosneda ühest isikust või inimeste rühmast. Kogukonna eestvedamine põhineb sageli vabatahtlikkuse alusel, mis hõlmab sotsiaalse kapitali loomist. Peamiseks eestvedaja rolliks on uute oskuste õppimine, suhtlemine sidusvõrkudega ning rahastusvõimaluste otsimine. (Martiskainen 2017). Tuginedes kogukonnauuringule 2014, mis kinnitab eestvedaja olulisust kogukonnas, arvas 65% vastajatest, et ilma eestvedajata laguneks kogukond laiali, ainult 32% leidis, et see võib toimida ilma liidrita 2014 (Vihma jt. 2014). Kogukondi toetaval ja kaasaval kohalikul võimul koos eestvedajaga on oluline roll kogukondade aktiivsuse kujundamises. Kogukondade toimimine sõltub väga suurel määral juhtidest, mistõttu kogukondliku aktiivsuse jätkusuutlikkus ei ole praeguste tegutsemisviiside juures kõikjal tagatud. Eelnevast saab teha järelduse, et kogukonna areng maapiirkondades on väga juhikeskne (Noorkõiv 2016).

Ootused külavanematele on ajas mitmekesistunud ning mõningatel juhtudel muutunud isegi vastuoluliseks. Ühed näevad külavanemaid kui vabatahtliku töö tegijaid, teised kui vallavolikogu ja -valitsuse käepikendusi. Siiski on külavanema töö üldjuhul jäänud vabatahtlikuks, mis on reguleeritud valla õigusaktidega, kuid mis on tihedalt seotud kohaliku omavalitsuse – vallavolikogu ja vallavalitsuse – töö korraldusega (Noorkõiv 2016).

Külavanemate statuudis defineeritakse mõistet külavanemat, kui külaelanike ning nende ühiste huvide esindaja, kes juhindub oma tegevuses küla ühistest seisukohtadest, kehtivatest

õigusaktidest, valla ja piirkonna arengukavadest. Olukordades, kus tegevus ei ole määratletud olemasolevate seadustega, tegutseb külavanem üldinimlikest seisukohtadest ning headest tavadest lähtudes (Külavanema statuut 10.06.2013).

Külavanem on abimees kogukonna juhitud arengu võimestamisel ja valla majandusliku, sotsiaalse ja kultuurilise demokraatliku juhtimise teostamisel (Noorkõiv 2016). Ta peaks täitma oma rolli külaelanike ühistegevuse käivitamises ja hea koostöövaimu tekitamises, ühtekuuluvustunde loomises, uute algatuste toetamises, küla traditsioonide hoidmises, ennekõike aga oma kogukonna õiguste eest seismises (Raagmaa Noorkõiv 2013).

Külavanema peamiseks töövahendiks on küla üldkoosolekul külarahvaga läbi arutatud ja kinnitatud arengukava, milles on kirja pandud visioon küla tulevikust ja rakenduskava selle elluviimiseks (Külaliikumine kodukant). Küla või külade grupi arengukava on selle piirkonna elanike tahte väljendus (Raagmaa, Noorkõiv 2013). Kui valla või linna arengukava õiguslik staatus on määratud kohaliku omavalitsuse korralduse seadusega, siis küla arengukava kohta õiguslikku regulatsiooni Eestis pole. Küla arengukava koostamine on olulise tähtsusega kuna see annab võimaluse siduda oma eesmärgid kohaliku omavalitsuse arengukava (Raagmaa, Noorkõiv 2013). Arengukava on ka oluline vahend projektide kaudu raha taotlemiseks (Külaliikumine Kodukant). Arengukava täitmist ja püstitatud eesmärkide saavutamist võib mõõta elanike endi rahuloluga selgitades välja külaelanike arvamus toimunud muutuste kohta (Raagmaa, Noorkõiv 2013).

Eestis on arvukalt piirkondi, kus eksisteerivad nii külavanemad kui ka külaseltsid, kuid mõnedes piirkondades on traditsiooniliselt kasutusel vaid üks mudelist. Noorkõiv on oma uuringus (2017) jõudnud järeldusele, et kui külavanemal on selge esindusfunktsioon ja kontaktisiku roll, siis külaseltsil on selge juriidiline vorm, et rahastusi taotleda ja tegevusi ellu viia. Suhtlemist kohaliku omavalitsusega ja rahastajatega lihtsustab kui külaseltsi juhatuse esimees oleks samal ajal ka külavanem (Noorkõiv 2017). Oma eelmises uuringus (2016) defineerib ta külaseltsi, mis on piirkonnas tegutsev ühistegevust abistav ja toetav isikute vabatahtlik ühendus, mis üldjuhul tegutseb mittetulundusühingu vormis (peamiselt nimetusega külaselts) ja mille peamine tegevuse eesmärk on kohaliku arengu eestvedamine ja toetamine ning piirkonna pikaajalise arendustegevuse planeerimine ja elluviimine (Noorkõiv 2016).

Kogukonna jätkusuutliku arengu tagamiseks ja arengukavas püstitatud eesmärkide saavutamiseks üheks olulisemaks aspektiks on võime oma tegevusi stabiilselt rahastada. (Rikman jt 2010). Kogukondlik aktiivsus sõltub olulisel määral rahastustaotluste rahuldamisest fondide ja KOVi poolt, kuna see annab vajalikud ressursid ning tõstab kogukondlaste motivatsiooni andes märku, et nende eesmärgid on vajalikud (Vihma 2014). Sellise stabiilsuse tagamise tähtsaks teguriks on muuhulgas rahastamisallikate mitmekülgsus. Mittetulundusühingute jaoks kõige kättesaadavama rahastamisallikateks on liikme- ja sisseastumismaksud, kohalike omavalitsuste toetus ning riigieelarvelised toetused ja toetused riiklikest fondidest on mittetulundusühingute ja sihtasutuste jaoks küllaltki oluliseks rahastamisallikaks (Rikman jt 2010).

Riigiasutustes ja KOVides kasutatakse mitmesuguste nimetustega rahastamisliike (ürituse toetus, investeeringutoetus, külaseltsitoetus jne), mille eesmärgid on erinevad. Lähtuvalt sellest eristatakse kolme rahastamisliiki: 1) projektitoetus, 2) tegevustoetus, ja 3) avaliku teenuse delegeerimise toetus. Sihtotstarbelise rahastamise puhul seab rahastaja tingimused, milleks ja kuidas saab raha kasutada. Sealjuures võivad tingimused olla võrdlemisi kitsad kui ka üldised. Projektipõhine rahastamine on alati sihtotstarbeline, mis toob küll vahendeid ühenduse tegevuseks, kuid võib samas osutada ka problemaatiliseks: 1) taotluse kirjutamine ja raha kasutamisest aru andmine võib osutada ajamahukaks tegevuseks, mida tuleb reeglina kompenseerida omavahenditest, 2) taotluse kirjutamisse panustatud aeg võib osutada kasutuks – taotlus võib olla ebaedukas, 3) on seotud rahastaja prioriteetidega, kuid need ei pruugi kattuda ühenduse prioriteetidega, 4) projektitingimuste täitmiseks võib nt kohalike olude tõttu olla vajalik teha täiendavaid kulusid, mida ei osatud ette prognoosida (Matt, J., Uus, M. jt 2013).

2016. aasta märtsi seisuga oli Eestis külavanemaid 1171, enim on külavanemaga maa-asulaid, kus elab 80– 119 elanikku, keskmiselt on Eestis külavanematega asulates ühe külavanema kohta 105 elanikku (Noorkõiv 2016).

Uuringus „Külavanemate roll kohaliku kogukonna arengus ja selle dünaamika“ 2016. aastal jõudis Noorkõiv järeldusele, et külavanema roll suhteliselt tihedalt seotud kohaliku omavalitsuse – vallavolikogu ja vallavalitsuse – töö korraldusega. Külavanema institutsioon on üheks alternatiiviks kohaliku kogukonna konsolideerimiseks demokraatlikul viisil ja kodanike algatusel põhineva kohaliku elu üle otsustamise korraldamisel. Arengukava peaks keskenduma kõige olulisemale, milleks on tulevikuvision, eesmärgid ja tegevuskava. Oma

uuringus tegi ettepaneku, et küla arengukava võiks aga olla pigem väiksem kui mahukam, et suurem osa huvilisi leiaks aega sellega tutvuda. Arengukava koostamisel tuleks lähtuda oma piirkonna tegevusvõimekusest, s.o jääda oma liistude juurde ning mitte asuda kogu valda või maailma parandama (Noorkõiv 2013).

Külavanema rolli on uurinud Maiken Ristmäe Tartu Ülikoolis oma lõputöös, milles pöörati tähelepanu külavanema rollile väikeses ja suures kohalikus omavalitsuses ning enne ja pärast ühinemist. Uurimistöö tulemustest selgus, et külavanemate roll enne ühinemist väikeses vallas ja peale ühinemist suures vallas on muutunud erinevate tasandite ning valla uue struktuuri kujunemise tõttu. Külavanemat võib mõista nii küla esindaja ja rahva huvide eest seisjana, kui ka kohaliku kultuuri ja rahva identiteeti ülal hoidva jõuna. Järjest enam nähakse külavanemat olulise osana kohaliku omavalitsuse juhtimisel ja regionaalse arengu kujundamisel. Külavanemate kaasamise praktikad on igas Eesti piirkonnas ainulaadsed ja kujundatud vastavalt kohalikele oludele (Ristmäe 2017).

Aastal 2017 viis Eesti Külaliikumine kodukant läbi külavanemate uuringu „Külavanemate institutsionaalse koostöömodeli väljatöötamine kohalikele omavalitsustele“. See uuring kinnitas, et kogukond võib olla juhitud: kas läbi külaseltsi tegevuse või kogukonna eestvedajaks võib olla ainult külavanem. Mõnes piirkonnas eksisteerivad nad koos, mõnes traditsiooniliselt üksi. Külade ja nende esindajate kaasamise osas on omavalitsustes ning külates erinev arusaam. Külade esindajad tajuvad, et omavalitsused kipuvad olema külaelu edendamisel pigem passiivsed ning initsiatiiv peab tulema külade poolt. Koostöömodelina kiidetakse külavanemate ümarlaudu, omavalitsustele on ümarlauad selgeks suhtlemis- ja kaasamisplatvormiks. Külavanema tegutsemisvaldkond on väga lai, rõhutati, et külavanem peab tegelema kõigi ja kõigega, peamise tegevusena nimetati külaürituste korraldamist. Külade aktiivsuse toetamisel toovad külade esindajad välja tunnustamise tarvilikkust ning tunnustamine on üks asi, mida oma vabatahtliku töö eest omavalitsuselt oodatakse. Seega peavad omavalitsused leidma häid võimalusi, kuidas tagada külade esindajatele tunne, et nende vabatahtlik tegevus külade hüvanguks on omavalitsuses hinnatud. Peamise külaeluga seotud rahastusmurena toodi välja asjaolu, et see on liiga projektipõhine ja ürituste keskne ning ei toeta külade stabiilset arengut. Seega sooviti paikades, kus otsesed külatoetused hetkel puuduvad kindlaksmääratud toetusi, mis on mõeldud külade struktuuride käigushoidmiseks (nt seltsi raamatupidamine, külamaja haldus) ja külale inventari

soetamiseks. Probleemina toodi välja seda, et noori jääb külades aina vähemaks ja aktiivsed külaelanikud vananevad, mis ei ole jätkusuutlik (Noorkõiv 2017).

Toetust saanute hinnangul on toetuse mõju kasutusaktiivsuse suurenemisele olnud positiivne. Samuti kinnitasid külavanemad, et avalikud kooskäimiskohad on külakogukonna jaoks keskse tähtsusega, ning nende renoveerimisele kuluval investeeringul on külaelanike jaoks suurem väärtus kui see rahaliselt mõõdetav on (Ernst Young 2012).

Rae vallas viidi 2018. aastal läbi elanike rahulolu uuring, et saada vallas toimuvast ülevaade. Kõige enam ollakse rahul valla poolt pakutavate e-teenustega ja informatsiooni kättesaadavusega valla teenuste kohta. Kõige negatiivsemad on hinnangud probleemide lahendamise kiirusele ning valla elanike ja kodanikuühenduste kaasamisele valla juhtimisse (Rae Sõnumid 2018).

2. KÜLAVANEMA ROLL JA VÕIMALUSED RAE VALLAS

2.1 Uurimistöö metoodika

Käesolevas magistritöös uuritakse missugust rolli esindavad külavanemad oma kogukonnas ning kuidas tema eestvedamine mõjutab kohalikku kogukonna arengut. Uuritakse, mis teda motiveerib seda tööd tegema ning millised oleksid nende ettepanekud ja ootused, et edaspidi oleks samas kogukonnas teotahtelisi külavanemaid.

Magistritöö eesmärki arvestades on selle uurimusliku osa koostamisel lähtutud kvalitatiivsetest uurimismeetoditest. Kvalitatiivne uurimustöö järgib interpretivistlikku traditsiooni, millest tuleneb eesmärk – seletada sotsiaalset tegelikkust inimeste individuaalsete tõlgenduste kaudu. Kvalitatiivne uurimistöö tegeleb protsessiga, huvitub sellest kuidas inimesed oma olemisele, kogemustele ja maailmale ise tähendusi otsivad. Uurimistöö lähtekohaks on tegeliku elu kirjeldamine. Uurimistunnused on: väikesed valimid, mõtete ja tundmuste analüüs, otsitakse küsimust vastustele, miks inimesed teataval viisil käituvad (Õunapuu 2014).

Uurimuse eesmärgi saavutamiseks kasutatakse juhtumiuuringut, mille puhul on uurimuse keskmes juhtum oma terviklikkuses ja loomulikus kontekstis, mitte kategooriad ja muutujad. Kõige üldisemalt mõistetakse juhtumiuurimust kui teatud sotsiaalse fenomeni uurimist ühe konkreetse üksuse kaudu, milles uuritav fenomen ilmneb (Leppik jt. 2014). Juhtumuuringus kogub autor informatsiooni teatud ajavahemikul poolstruktureeritud individuaalintervjuude abil, mis viiakse läbi valitud viie Rae valla külavanemaga. Selles uurimustöös on fenomeniks külavanem, kelle rolli ja mõju kogukonnale uuritakse ning üksuseks on Rae vald. Intervjuu aluseks on ette valmistatud intervjuukava, mis on põhiliseks allikaks infokogumise meetodiks. Küsimused on püstitatud piisavalt üldiselt, et vastajal oleks võimalik nende üle arutleda, lähtudes enda isiklikest kogemustest ja arusaamadest. Täpsustavaid küsimusi esitatakse, kui vastused tunduvad jäävat liialt napiks või üldsõnaliseks (Lagerspetz 2017).

Eesmärgist lähtuvalt kaasatakse uuritavad valimisse otstarbekuse (ka strateegiline) alusel moodustatud valimi alusel. Käsitledes antud teemat, saab kindlaks teha inimesed või inimgrupid, kes teemaga mingil nendele eriomasel viisil kokku puutuvad (Lagerspetz 2017).

Autor valis valimisse kolm külavanemat ja kaks alevikuvanemat Rae vallast. Valimiskriteeriumit aitas moodustada Rae Valla Alevike- ja Külavanemate Seltsi juhatuse liige. Uurimistöö valimisse olid kaasatud järgmised külad/alevikud: Suursoo küla, mis asub Rae valla lõuna piirkonnas, väike Pildiküla, kus on ametis uus külavanem, Kurna külavanem, keda on kogukonna eestvedajana vallas märgatud, Lagedi ja Peetri alevikuvanemad. Külavanemate kontaktid saadi RVAKSi koduleheküljelt. Iga intervjuu toimumise aeg ja koht lepidi intervjuueeritavatega eelnevalt kokku telefoni teel. Intervjuud viidi läbi erinevates tingimustes – ühel korral terve küla ekskursiooniga, mille kestvuseks kujunes kaks tundi, teisel juhul külavanema kodus ning kaks intervjuud viidi läbi Rae koolimajas. Intervjuu keskmiseks pikkuseks kujunes üks tund. Kõige lühem intervjuu kestis 20 minutit, kõige pikem 2 tundi, intervjuude kogumaht on ca 5 tundi, üks külavanem soovis vastata kirjalikult, kuna soovis aega mõtlemiseks. Uurimistöös autor ei nimeta intervjuudele viidates külavanemate nimesid, eesmärgiga kaitsta intervjuudes osalenud inimeste anonüümsust ning ühtlasi ei ole töös loodud üldistuste mõistes külavanema nimetuse välja toomine oluline. Läbiviidud intervjuud on tähistatud järgmiselt: Intervjuu A, Intervjuu B, Intervjuu C, Intervjuu D, Intervjuu E. Autor rõhutab, et intervjuude tähistused ei ole seotud eelnevalt välja toodud külavanema järjekorraga. Kõik intervjuud välja arvatud RVAKSi üldkoosolek on salvestatud ning nende pikkus varieerub. Esialgne andmetöötlus seisnes intervjuude ülekuulamises ja transkribeerimises, mis on esitatud töös kaldkirjas, mis andis ülevaate autori tõlgendusest uurimistulemustest. Transkriptsioonimärgid on järgnevad: märged /.../ tähendab, et sellega lühendati veidi intervjuueeritava mõtet selle paremaks mõistmiseks, märged (.) tähendab loetelu erinevatest mõtetest, millele eelnes lühike mõttepaus, nurksulud tähendavad näidet teatud küla/koha kohta või emotsiooni, mis ilmestasid paremat arusaama.

Intervjuu hõlmab järgmist temaatikat:

1. kogukonna iseloomustus,
2. kuidas on korraldatud kogukonna juhtimine,
3. milline on külavanema nägemus oma rollist, millised on tööülesanded ja motivatsioon,
4. millised on küla traditsioonid, eesmärgid, kas on valminud arengukava,

5. õnnestunud projektid, ettevõtmised 2014-2018 aastal (eesmärk, mida tehti, kui palju inimesi kaasati, kes oli sihtrühm, kes rahastaja või tehti omavahenditega), edaspidised plaanid,
6. mis on projektide rahastuses korraldatud hästi, mis võiks olla teisti, kui aega nõuvad need on, millised riskid kaasnevad, abikõlbulikud kulud,
7. kuidas külavanem on kaasa aidanud kogukonna kogukonnatunde tugevdamisele, heakorrale, keskkonnahoiule,
8. külavanema tunnustamine, ootused kogukonna liikmetele ja vallale,
9. ettepanekuid ja soovitusi, et edaspidi oleks aktiivseid ja teotahtelisi kogukonna eestvedajaid.

2.2 Uurimispiirkond ja külade iseloomustus

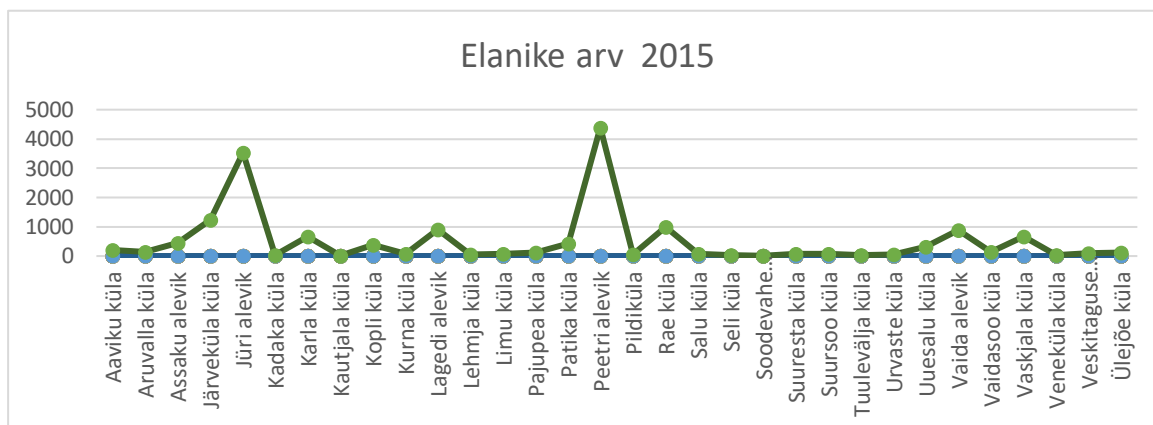
Üldiseks uurimispiirkonnaks käesolevas töös on Harjumaal asuv Rae vald. Rae vald iseloomustab oma valda kui, kiiresti arenev vald, kust leiab ehedat maaelu ja linnalisi asustusi. Elanike koosseisult iseloomustab valda nooruslikkus ja võimekus, mis on oluliseks teguriks kogukonnaelu edendamisel. Valla pindala on 206,7 km², kus on 27 küla ja 5 alevikku (Peetri, Jüri, Lagedi, Vaida ja Assaku). Vald jaguneb neljaks kandidiks (joonis 2), mis on nii pindalalt, asustustiheduselt ja majandusstruktuurilt küllaltki erinevad. Jüri kandis asuvad peamised tööstusettevõtted, ühtlasi on tegemist valla teenuskeskusega, Peetri on eelistatud elamupiirkond, Vaida on pigem põllumajanduslik ja hajaasustatud ning Lagedil on peamised tööstusalad koondunud Tallinna ringtee äärde. Lõunapiirkondade külates on säilinud traditsiooniline hajaasustus, kuid mida Tallinnale lähemale, seda enam iseloomustab asulaid ja külasid moodne linnakeskkond (Rae valla koduleht, 2019).

Joonis 2. Rae valla kandidid ja nende keskused (Allikas: Rae Vallavalitsus 22.03.2019)

Rahvastikuregistri andmetel elab vallas seisuga 01.01.2019 on 19 053 inimest (Siseministeerium, rahvastukuregister).

Ruumiliselt on rahvastik vallas jaotunud ebaühtlaselt (joonis 3). Elanike kontsentratsioon on suurem valla põhjaosas ja Tallinn-Tartu-Luhamaa maantee ääres. Valla lõunapoolsetes osades on tegemist peamiselt hajaasustuspiirkondadega. Suurima elanike arvuga on Jüri alevik, Peetri alevik, Vaida ja Lagedi alevik.

Joonis 3. Rae valla rahvastikujaotus seisuga august 2015 (Allikas: Rae valla koduleht).

Selles uurimustöös keskendutakse külaseltside ja külavanemate tegevusele Rae vallas. Valla 27 küla iseloomustab kõige enam kasvamine, see ei väljendu ainult järjest suurenevas inimeste arvus või elamurajoonide paisumises, vaid see on järjest enam küpsemaks saamine oma kogukonnaelu korraldamisel. Külaliikumine on Rae vallas loonud külade ja alevike jätkusuutliku majandusliku ja sotsiaalse arengu toetamiseks MTÜ Rae Valla Alevike-ja Külavanemate Seltsi (RVAKS). Seltsi eesmärgiks on külavanemate valimiste koordineerimine, külavanemate nõustamine ja tunnustamine, koolituspäevade korraldamine, omaosaluse taotluste hindamine. Seltsi peamisteks arengusuundadeks on:

1. koostöö Rae Vallavalitsuse- ja volikoguga, mille põhitegevus on suunatud regulaarsete kohtumiste korraldamine vallavalitsuse ametnike ja volikogu liikmetega,
2. suurendada RVAKSi sisemist koostööd, mis tähendab külavanemate toetamist nende tegevuses, nende rolli väärtustamist. Soovitakse tihendada külavanemate omavahelist koostööd ning teabe ja kogemuste vahetamist ning informeerituse tagamist (RVAKS 2019).

2.3 Külavanema roll ja külaseltsi tegevus

Intervjuu küsimustiku esmane ülesanne oli teada saada, kuidas aleviku-või külavanemad kirjeldavad oma küla, millal ja millisel viisil on nad ametisse valitud, mis on nende roll ja ülesanded, millega tegeleb nende külaselts ning kuidas ta on seotud külaseltsiga. Selle teema kokkuvõtteks paluti avaldada arvamust, kas külal peab olema eestvedaja. Nagu eelpool kirjeldatud, on uuringusse kaasatud kolm külavanemat ja kaks alevikuvanemat. Tabelis 1 annab autor uuringus osalenud külade ja külaseltside lühiülevaate.

Tabel 1 . Uuringus osalenud külad, külavanemad ja külaseltsid

Küla	Külaselts	Külavanem juhatuse liige	liikme -maks	Seltsi lii- mete arv	külaelanike arv
Peetri alevik	Peetri Selts MTÜ	juhatuse liige	15	26	5034*
Lagedi alevik	Lagedi Alevikeselts MTÜ	juhatuse liige	12	10	942
Kurna küla	Meie Kurna MTÜ	juhatuse liige	5	45	89
Pildiküla	Pildiküla Selts MTÜ	lihtliige	7	10	77
Suursoo küla*	Suursoo Külaselts MTÜ	juhatuse liige	20	18	80

Allikas: koostatud autori poolt intervjuude põhjal

*alevikuvanema hinnangul elab Peetris umbes 8000-9000 inimest

* suursookülas pensionäridel liikmemaks 12 eurot

Küla kirjeldus dokumentide järgi

Autor uuris erinevaid dokumente, milles sooviti teada saada, kuidas külavanemad on kirjeldanud oma küla. Dokumentidest olid vaatluse all kahe aleviku arengukavad ning kaks Harjumaa aasta küla konkursi ankeeti, mille seitsmendas punktiks oli küla lühikirjeldus.

Peetri alevik paikneb Rae valla põhjaosas mõlemal pool Tallinn-Tartu-Luhamaa maanteed, piirnedes vahetult Tallinna Linnaga – sellest tuleneb ka aleviku tunnuslause „Pealinna lõunavärv“. Aleviku idanaabriks on Rae küla, läänenaabriks on Järveküla ja lõunanaabriks Assaku alevik. Peetri on kaua aega elanike arvult suurim küla, mitte ainult vallas, vaid ka Eestis, olles suurem ka üsna paljudest tuntud ja vähemtuntud linnadest. Peetri küla piiresse jääb ka Tartu mnt ääres olev Mõigu tehnopark. Alates 01.01.2012 on Peetri asustusliik alevik. Selle teemaline koosolek leidis aset 24.05.2011, Peetri staatus alevikuna jõustus 1. jaanuaril 2012, otsuse allkirjastas regionaalminister Siim-Valmar Kiisler (Peeti alevik 25.03.2019).

Lagedi alevik on tänavküla tüüpi asum. Aleviku pildis on nii korrusmajade kvartal kui ühepereelamute kvartalid. Lagedi alevik jääb Tallinna ringteest idapoole. Põhjapoolseks naabriks on Jõelähtme vald. Lagedi alevikku läbib Tallinn–Tapa raudtee ja Pirita jõgi, aga samuti Lagedi–Aruküla–Peningi maantee. Aleviku kohal kulgeb Tallinna Lennuvälja maandumise-ülestõusmise koridor. Vallakeskus jääb umbes 10 km kaugusele (Lagedi arengukava).

Harjumaa aasta küla konkursi ankeedis on Suursoo küla ja Kurna küla kirjeldanud oma küla vastavalt 2018. ja 2016. aastal järgmiselt:

„Suursoo küla on üks Rae valla lõunaosariikidest, mis nagu nimigi ütleb, rajatud riigivanimena Konstantin Pätsi käsul arhitekt Erika Nõva kujundusel 1932.aastal, just soode ja rabade keskele, pooletunni autosõidu kaugusele pealinnast. Meie majad on kõik veidi ühte nägu, mille vahel on nüüdseks looklemas sihvakad kaskede alleed ja mustkatttega teed. Meie külaplatsi ehib uhke külakiik ning siin võib veel kohata mustavalgekirjut lehmakarja ja harva nähtavat siniselt tossavat bellaruss traktorit. Tsivilisatsiooniga ühendab meid igapäevaselt vaid internet, sest puuduvad meil poed, bussipeatused ja pangautomaadid. Salapära ümber Suursoo küla jagub veelgi, sest ei puudu meilt nii värsisepad, kodukäijad kui ka omad nõiad“ (Harjumaa aasta küla ankeet 2018).

„Olen 775 aastane Kurna küla, täna kuulun Rae valla alla ja olen üks siinsest 27 külast. Kurna küla on esmamainitud Eestimaa vanimas Taani hindamisraamatus aastal 1241. Kurna mõis ilmus ajalooürikutesse 1384. aastal Koiranea nime all ja kuulub Eestimaa vanimate mõisate hulka, mille ajalugu on vaadeldav enam kui viiesaja aasta vältel. Kahju, et pean nägema hoonete hääbumist, kuid samas on hea meel, et külas on inimesi, kes armastuse ja hoolega säilitavad seda, mis siia ammustel aegadel rajatud“ (Harjumaa aasta küla ankeet 2016).

Oma külakogukonna iseloomustuseks kirjutas külavaem: *„Kurna küla peab jääma turvaliseks ja väärtustatud elukohaks, kus on ühtehoidev ja aktiivne kogukond, mille moodustavad vanad ja noored. Meie inimeste eesmärgiks on säilitada ajaloopärandit nii palju kui võimalik, edendada ja arendada kultuuri- ja seltskonnatähtsusi. Hoida oma küla“ (Harjumaa aasta küla ankeet 2016).*

Intervjuus iseloomustasid aleviku-ja külavanemad oma kogukonda erinevalt. Alevikevanemad veidi negatiivsemas toonis, külavanemad seevastu väga positiivselt.

Kirju, noor, ülbe, nõudlik, issanda loomaed (.) ise midagi vastu anda ei taha /.../. Tegelikult magala. (Intervjuu C)

Meil oli väga aktiivne küla läbi aegade, sattusime mugavustsooni, kõik heakorratööd said tehtud (tänavavalgustus, kanalisatsioon). Inimesed tegelesid oma eluga ja ühisüritused jäid soiku. Mina üritan, äkki saan kogukonna jälle kokku viia. (Intervjuu A)

Täiesti unikaalne küla, ülilahe, väga koostööaldis /.../ väike aga tubli. Üks külavanem peale meie korraldatud üritust ütles: "tahaks ise elada teie külas või et maja oleks teie külas." (Intervjuu B)

Külavanem (Intervjuu D) teeb töö autorile küla ekskursiooni, selle aja jooksul jutustab ta autori küsitud küsimuste vahele põhjalikult külaajalugu ja külaelanikega seonduvaid lugusid.

Aleviku- ja külavanema valmine

Külavanemate õigused ja kohustused ning valimise kord on kirjas Rae valla põhimääruses, mis on vastu võetud 12.04.2011. Käesoleval hetkel 2019. aastal on küla- või alevivanemad olemas kõigis Rae valla külades ja alevikes, v.a Vaidas ja Jüris. Rae valla põhimääruse §57 järgi on aleviku-või külavanem, kohalike elanike ja nende huvide esindaja, kes oma tegevuses juhindub küla ühistest seisukohtadest, arengukavast ning riigi ja valla õigusaktidest. Vanemale antakse rinnamärk, mida volituste lõppemisel ei tagastata, ning Vanema ametiraha, mis antakse volituste lõppemisel üle uuele Vanemale. § 58 ütleb, et külavanem valitakse, külakoosolekul hääleõiguslike külaelanike poolthäälte enamusega ametisse 5 aastaks. Külakoosolekul osalev külaelanik kinnitab koosolekul osalemist ja valla elaniku staatust registreerimislehel oma allkirjaga. Koosoleku toimumise kohta vormistatakse protokoll, mille koopia saadetakse vallavalitsusse, mille alusel kinnitatakse aleviku-või külavanem (Rae valla põhimäärus 19.04.2011).

Rae valla dokumendiregistrist dokumentide vaatluse järgi on Rae vallavalitsuse korraldustega külavanemad ametisse kinnitatud kohaliku kogukonna üldkoosoleku protokollil alusel. Peetri alevikuvane on esmakordselt ametisse nimetatud 2011. aasta märtsikuus. Viieks aastaks ametisse valitud uus külavanem kogus tookord Peetri küla 7. märtsi üldkoosolekul 84 poolthäält ning see oli enamus kohal viibinud elanike häälest. „Külavanem rõhutas siis, et Peetri ei ole pelgalt magala, siin peab olema lõbus elada.“ (Rae sõnumid märts 2011). Teist ametiaega valiti ta uuesti külavanemaks 2016. aastal. Kurna külavanem nimetati esimest korda ametisse 2013. aasta detsembris ning 2018. aasta

detsembris toimunud külakoosolekul valiti ta taas külavanemaks järgnevaks viieks aastaks. Suursoo külavanem 2017. aasta maikuus ning Pildiküla külavanem valiti 2018. aasta juulikuus.

Külavanemaks valimine toimus suhteliselt spontaanselt, kuna vana külavanem ei saanud jätkata, et ta oleks oma tööga rahul olnud. Koosolekul kõik pakkusid mind, kuna olen hetkel kodune ema ja mul on palju aega /.../. (Intervjuu A)

Mind valiti külavanemaks 5 aastat tagasi. Esimest korda oli konkurents olemas (.) konkureerisin kahe külaelanikuga. Kumbki sai 2-3 häält, tookord oli üldkoosolekul üle kolmekümne inimese, seega sain üle kahekümne hääle (23-26). (Intervjuu B)

Aktiivselt tegutsen aastast 2014. külavanemaks valiti hiljem. Eelmine külavanem väsis veidi tööst (Intervjuu D).

Tulevikus kandideerimise osas vastas üks külavanem, et: „kui meeskond tahab, siis kaalun seda, see ei ole minu otsustada, kas kandidatuur üles seatakse.“ (Intervjuu C).

Külavanema (töö)ülesanded

RVAKS on defineerinud aleviku-ja külavanemat, kui küla liidrit, kes on kohaliku rahva poolt valitud nende esindaja ning saab luua külas enam turvatunnet ja rahulolu. Tema töö eesmärkiks peaks olema küla või aleviku majandusliku, sotsiaalse ja kultuurilise jätkusuutliku arengu toetamine. Külavanema hea töö tulemus tagab kogukondliku identiteedi kaudu turvatunde ja rahulolu valla juhtimisega (RVAKS 2019).

Töö autor palus kirjeldada külavanema rolli ja tema (töö)ülesandeid ning kui palju nad aega kulutavad kogukonna tööle.

Ideaalis /.../ külakogukonna ühtekutsumine ja üheshoidmine, reaalselt /.../ tuleb enamus asju teiste eest ära teha. Kui lambipirn põleb läbi, siis kõik helistavad sulle, et võta midagi ette või kui kuskil on kell 8 lumi lükkamata siis, miks ei ole veel aetud. Püüame leida keskteed, et kõiki kaasata. Külavanema rolliks juhendamine ja delegeerimine, mitte asjade ise ära tegemine. (Intervjuu A)

Külavanema roll/.../ on ikka küsimus /.../ Mul oli hea väljend justnimelt, mitte nii väga kogukonda koos hoida (.) ega mitte ka inimeste ootused (.) tuleb välja pakkuda midagi, mis läheb kõigile korda, et küla oleks tervik. Võib olla ka see, et pingeid maha võtta, inimesi üksteisele lähemale tuua [meenutab vahejuhtumine koera tulistamist..., mis kruvis pingeid üles]. (Intervjuu B)

Intervjuu käigus tõi üks intervjuueeritav veel välja, et külavanema roll peaks olema teisi innustav ja piisavalt autoriteetne, kelle peamiseks oskuseks on külainimesi kaasa haarata ning kriitilisel hetkel peab suutma otsustada, kuidas asju lahendada. Veel nimetas, et

külavanemal tuleb hoida küla kindlal suunal. Mainiti karjajuhi/vedurijuhi funktsiooni, keegi peab olema algataja ja oskama seda vedada. Aktiivsed, tegusad, sotsiaalsed külavanemad aitavad oma küla inimesi veel muudes sotsiaalsetes küsimustes. Valdades on küll olemas oma tegevusala spetsialistid, kelle üheks ülesandeks on abivajajate aitamine, kuid külavanemad leiavad, et lihtsamate tegevustega on mõistlikum neid ise aidata või vajadusel kuhugi suunata. Tihti tuleb tegeleda selliste küsimustega nagu näiteks lume lükkamine, jäätmekäitlusega seotud probleemidega, lahtiselt jooksvate lemmikloomadega jms. Üks külavanem avaldas arvamust, et külainimesed pöörduvad tema poole oma probleemidega, mitte ainult sellepärast, et midagi oleks tegemata ja halvasti, vaid me oleme väiksed ja tunneme üksteist, inimestel on kellega oma mure jagada.

Oma kohustuste täitmiseks kulutavad külavanemad suhteliselt palju vaba aega, vähemalt 1-2 tööpäeva nädalas. Kõik külavanemad kinnitavad, et täpset aega ei saa mõõta, kuid kui on aktiivne kuu, siis kulub aega rohkem. Üks kord kuus toimub ümarlaua koosolek, kus kõik osalevad.

Seda aega ei anna konkreetset määratleda, sest kui on vaja midagi, teed selle kohe ära, ajakulu oleneb üritustest. Kui Rae valla Külade Päev sai organiseeritud, siis kulusid ikka päris mitmed magamata ööd. Kui ei ole aktiivne kuu, siis ühe päev tegelen ikka asjaga. Jälgin, et facebookis oleks vähemalt korra kuus üks postitus. Iga kuu on külavanemate infotund, lähen sinna, mõtlen, mis ma oma külast räägin /.../ seal on külavanema minut, paljud imestavad, et jälle tegime midagi, mul on alati millestki rääkida, paljud annavad järje edasi, sest ei ole midagi teinud. (Intervjuu B)

Projekti olen teinud vahelduva eduga neli päeva, koguaeg otsid ja mõtled midagi /.../. Külavanema töö peale 1-4 päeva kuus. (Intervjuu D)

Võtab päris palju aega, isegi kui sa reaalselt sellega ei tegele, siis sa kogu aeg mõtled sellele tööle, ütleks /.../ täiskohaga töö, isegi siis kui sa sellega ei tegele. (Intervjuu A)

No ikka läheb, iga päev on midagi /.../päris ausalt, ühe tööpäeva nädalas, kirja tööd /.../ ja muud, 6-8 tundi nädalas. (Intervjuu C)

Töö tasustamine

Aleviku -ja külavanema töö on vabatahtlik, seda ei tasustata. Külavanemale makstakse ühes kuus internetikompensatsiooni 16 eurot esitatud (telefoni)arve alusel. Intervjueeritavad A ja B kinnitavad, et nemad isiklikult ei kasuta kompensatsiooni, vaid täidavad RVAKSis aruande ning lasevad selle kompensatsiooni kanda külaseltsi kontole.

/.../ mina tegin selle külaseltsi kontole, et äkki saab midagi selle rahaga teha, äkki on veidi abi sellest [naerab]. (Intervjuu A)

/.../ loen seda kingituseks külavanema poolt külaseltsile, võiks selle küll endale võtta kuid see ei ole summa, millest mul on kahju. (Intervjuu B)

Kaks külavanemat arvasid kindlat, et nende töö/panus ühiskonda ei peaks olema tasustatud, sest raske on määratleda kriteeriumeid, kuidas keegi on panustanud oma kogukonna arengusse ning millistel alustel see peaks olema tasustatud. Kuid kahe külavanema arvamused ühtisid, et nende töö võiks olla seotud tulevikus pensioniga, oodati ka kulude kompenseerimist.

Minu meelest on vale mõista, et vabatahtlik võrdub tasuta töö. Peaks olema kulude kompenseerimine, see oleks õiglane. (Intervjuu D)

See peaks jääma vabatahtlikuks ja tasuta ametikohaks. (Intervjuu C)

ei peaks olema tasustatud. See mõte oleks küll mõeldav, mis on välja pakutud ühe alevikuvanema poolt, külavanema aega arvestatakse valla tööstaaži hulka. Aga see on keeruline, kes seda otsustab, milline külavanem on seda väärt, kes mitte. Raske on mõõta, kes teeb tööd, kes mitte. On 27 külavanemat. Kohal käivad sellest ümarlaual 15, keda sa siis ütled, kes on seda väärt. Peaks välja töötama reglemendi ja pead hakkama tõestama, et sa oled seda tööd teinud. (Intervjuu B)

Külaselts

Paremaks külategevuste lisarahastamiseks on moodustatud alevikes ja külades mittetulundusühingud (MTÜd). Kõikidel küladel on loodud külaselts, viiest intervjuueeritavast neli külavanemat on ise seltsi asutajad ning juhatuse liikmed (tabel 1). Uurides seltside põhikirju ning aasta küla ankeete on külaseltside eesmärgid kirjeldatud järgmiselt:

1. Lagedi Alevikuseltsi MTÜ asutamiskoosolek toimus 17. jaanuaril 2013. aastal Lagedi Keskusehoones. Seltsi loomise põhieesmärgiks oli aktiveerida kohaliku kogukonna ühistegevust, toetada kohalike isetegevuskollektiivide tegevust ja organiseerida ühisüritusi. Oma piirkonna arengukavas on nad välja toonud, et selts on koostöös aleviku eestseisusega kujunenud peamiseks aleviku ürituste korraldajaks (Lagedi Alevikuselts põhikiri 17.01.2013).
2. Peetri Selts on asutatud 09.08.2009.a. Peetri külas ning MTÜ Peetri Selts on registreeritud 21.08.2009.a. MTÜ peamine eesmärk on arengukava realiseerimine. (Peetri Selts põhikiri 30.04.2013)

3. Kurna külas on toimiv selts on MTÜ Meie Kurna, mille alla on koondunud aktiivne külaelu.
4. Suursoo Külaselts, MTÜ, kelle eesmärkideks on aidata kaasa Suursoo kogukonna sotsiaalse, majandusliku ja kultuurilise taristu edendamisele; tähtsustada külaelu, kui eesti rahva, tema kultuuri ja traditsioonide järjepidevuse kandjat; säilitada ning suurendada elujõulist maakogukonda ja arendada küla seltsielu.

Peetri ja Lagedi alevikus tegeleb lisaks külaseltsile veel erinevaid seltse, mis tegelevad kogukonna elu arendamisega. Intervjueeritavates külates oli loodud kogukonnas ainult üks selts, konkureerivaid seltse ei esine. Külaseltsi liikmete arv ja liikmemaks on täpsemalt kirjeldatud tabelis 1. Neljal seltsil peab seltsi liikmeks astumiseks esitama avalduse, ühel seltsil ei ole seda vaja teha, külavanem loeb seltsi liikmelisust liikmemaksu tasumise alusel. Tema arvates on see hea tahte avaldus ning pigem solidaarsusmaks. Tema on seisukohal, et juhatuse ei peaks valima, kes astub liikmeks ja kes ei sobi selleks, igal külaelanikul peab olema võimalus. Peaaegu samal seisukohal on ka teine intervjueeritav, kus kogutakse liikmemaksu pere kohta, kes liikmemaksu jätab tasumata, siis tema liikmelisust automaatselt ei lõpetata juhatuse poolt. Üks intervjueeritav mainis, et nemad on liikmelisust lõpetanud juhatuse poolt, kuna liige töötas neile vastu ja kahjustas sellega nende huve.

Külaseltsi roll ja selle rahastus

Rae vallas jagatakse külaseltsidele tegevustoetust katusorganisatsiooni kaudu RVAKS. Aleviku- ja külarahade summa arvestus baseerub Rae Valla elanike registri alusel, eraldades iga Rae Valla kodaniku kohta kindla summa. Summa suurus sõltub valla eelarvelistest vahenditest. Külade raha väljamaksmise tingimuseks on, et iga Rae valla küla ja alevik, kus on valitud vastavalt Rae valla põhimääruse § 58 lg 1 alusel vanem ning täitnud § 59 lg 4 märgitud üldkoosoleku läbiviimise kohustuse ning on esitanud hiljemalt alanud aasta 31. jaanuariks eelmise aasta tegevusaruande ja jooksva aasta tegevuskava koos eelmise aasta kulude-tulude aruande ning jooksva aasta eelarve projektiga (RVAKSi kehtestatud vormil, lisa 1). Enne kui tehakse ettepanek toetussumma eelarvesse planeerimiseks, räägivad vallaametnikud MTÜ esindajatega läbi külaseltside aastaeesmärgid ja -plaanid. Osa tegevustoetusest toimib baasrahana külaseltsidele, osa on planeeritavate ürituskulude katteks, täpsed summad, mis makstakse 2019. aastal on tabelis 2. Selleks, et baasraha saada on kaks võimalust:

1. külal peab olema loodud MTÜ, toetus kantakse RVAKSi poolt MTÜ kontole.
2. RVAKS tasub tehtud ürituse kulud küla eest. Selleks tuleb esitada RVKSile oma kulud nende blanketil.

RVAKS ise saab tegevustoetust valla eelarvest. Tegevustoetus jagatuna vallaelanike arvuga on aastas 2 € ühe elaniku kohta (RVAKS 2019).

Tabel 2. Alevike-ja külade 2019. aasta ürituste toetuste jaotuskava

Küla/Alevik	Elanikke 01.01.2019	1 elaniku kohta	Summa €	Baasraha €	Kokku €
Kurna	85	0.70	59.50	158.00	217.50
Lagedi alevik	940	0.70	658	158.00	816.00
Peetri alevik	5214	0.70	3649.80	158.00	3807.80
Pildiküla	72	0.70	50.40	158.00	208.40
Suursoo	79	0.70	55.30	158.00	213.30

Allikas : RVAKS (21.04.2019)

Autor uuris järgnevalt külavanematelt külaseltsi asutamise põhjuseid ning paluti välja tuua külaseltsi ja külavanema rolli erinevused.

Sai asutatud sellepärast, et projekti kirjutada. Tänu sellele sai vaheneid (.) külaselts arendab külaplatsi, korraldab kogukonna üritused ja eestvedamised. Olen MTÜ esimees (.) oleme arutanud erinevates kogudes /.../, et see on väga hea variant, kui nad koos töötavad/.../, külavanem ei ole täielikult iseseisev, vaid on aktiivgrupis ja seotud seltsiga, siis asjad toimivad ja jääb ära konkurents (Intervjuu D).

Ideaalis olema koos (.) külavanem peaks olema seltsi juhtkonnas, selts tegeleb rohkem majandusliku poolega (.) kõik rahad käivad läbi külaseltsi. Teineteiseta ei saa nad toimida. Aga reaalselt /.../ kui külaelu jäi soiku, siis koostati, minimaalsed koosoleku protokollid, täideti vajalikud tabelid, selleks, et RVAKSi käest oma toetus kätte saada ja see on kõik. Kui mina külavanemaks sain, siis pandi mulle kohustuseks RVAKSi tabeleid täita, kuigi see on külaseltsi juhatuse roll, kuna nemad peavad allkirjastama paberid. Alustasime nullist, jagasime ära ülesanded, nüüd on kõigil selgem pilt (Intervjuu A).

Põhimõtteliselt on see Sinu küla raha, aga külakontot kontot ei ole, siis arveldab selle summa piires RVAKS /.../ tegelikult väga ebamugav, aga teatud külad nii käituvad. Näiteks üks küla, kes korraldas külade päevad, neil ei ole külakontot ega MTÜd, siis kõik käis läbi RVAKSi. Rae valla küladepäeva ürituse korraldamiseks annab Rae vald teotust 4000 eurot, lisaks on läbi KOPi võimalik juurde saada projektirahastusena 2000 eurot (Intervjuu B).

Peamiseks erinevuseks külavanema ja külaseltsi rolli vahel kinnitasid kõik aleviku-ja külavanemad projektirahastust ja pearahatoetust RVAKSi poolt, mida soovitakse saada. Aleviku-või külavanem on esindaja rollis ja selts täideviiv organisatsioon. Vanemal on juhi

roll, kes koordineerib asju.

Külaselts on loodud puhtalt rahastuseks ja külavanem tekitab kogukonnatunnet. Seltsi on vaja selleks kui neid projekte kirjutada siis ilma MTÜta ei kirjuta mitte ühtegi projekti. See on ka suur asi kui on ainult teotahteline külavanem, ei peagi projekte kirjutama. Näiteks jaanipäev, kui on koht ja plats olemas, siis polegi suurt rahastust vaja, inimesed aitavad seda ise teha ja meeleolu luua, igaüks võtab midagi kaasa. Varasemalt meie külal ei olnud MTÜd, üritused ju olid, ega sellepärast ei jäänud midagi tegemata. On külasid, kus on külavanem ja selts eraldi, kes omavahel konkureeivad ning läbi ei saa. Nõme olukord, kus ühes külas on kas tegijat, kes omavahel läbi ei saa ja töötavad üksteisele vastu. Näiteks [nimetab küla], toimub teineteisele ära tegemine /.../ arvab, et võiks panna seljad kokku ja midagi suurt ära teha. (Intervjuu B)

Antud teema lõpetuseks olid kõik intervjuueeritavad seisukohal, et alevikul/külal peab olema eestvedaja, muidu ei toimuks midagi. Keegi peab olema algataja rollis, kuid samas avaldati arvamust, et nad vajavad oma edukamaks tegevuseks küla poolt toetust ja ettepanekuid, üksi kindlasti ei saavutaks midagi. Seltsi ja külavanema koostöömudelina tõid nad samuti välja, et külavanem peaks olema selle juhatuses, siis on asjaajamine lihtsam.

2.4 Kogukonna aktiivsus

Selles teemas uuriti külavanematelt kogukonnatunde olulisust ning kui palju on nemad selle tekkimisele kaasa aidanud oma ametiaja jooksul. Sooviti teada saada kogukonnas elavate inimeste kaasatust ja nende aktiivsust, millised on väljakujunenud traditsioonilised külaüritused. Selgitati kuidas ja kus toimuvad külakoosolekud, mida seal arutatakse ja millised on infokanalid, mida kasutatakse oma külaga suhtlemisel. Arutleti külavanemaga, kuidas on nende piirkonnas korraldatud ühisvara hooldus.

Kogukonnatunnet pidasid kõik intervjuueeritavad väga oluliseks, kuna see tekitab koduse ja turvalise keskkonna. Kogukonna tunde tekkimisele aitavad kaasa ühised tegevused, läbi mille õpid oma küla inimesi paremini tundma. Rõhutati, et see on külavanema esmane ülesanne, leida võimalusi, kuidas kaasata erinevaid osapooli ja naaber peab tundma naabrit.

Rae Valla 2017. majandusaastaruandes on välja toodud, et väikeste kogukondade aktiivsus on kasvanud, kogukonna koostegemine on suurenenud mitmeski valla külas. Kurna küla kultuuritunnel on populaarne ka väljaspool Rae valda, Suursoo külas on mitmeid juba traditsiooniks saanud üritusi. Populaarsed üritused on Peetri alevikupäev ja Peetri

kohvikutepäev. Rahvakultuuri hoidmisel ja arendamisel on oluline roll Lagedi piirkonnas tegutseval MTÜ-l Õhin, kes oma tegevuseks on saanud vallapoolset rahastust läbi projektitoetuste. Peetri piirkonnas tegutseb samuti projektitoetuste näol rahastust saanud Mamma Mia Laulustuudio (Aastaaruanne 2017).

Igas külas on alati keegi, kes ei osale (.) kui üle poolte on kaasatud, siis see on väga hea näitaja. (Intervjueeritav B ja D)

Aktiivsus on probleem, tuleb mõelda konksu, millega inimesed kohale meelitada (.) palju peab veel selle nimel tegema, et inimesed välja tuleksid. (Intervjuu A)

Päris uusi elanikke ei saa külla käima (.) paar maja on vene rahvusest ka, neil on keeleprobleem. (Intervjuu D)

Hajaasustuse piirkonnas sooviti rohkem suhtlust ja huvi piirkonna vastu nendelt inimestelt, kes püsivalt külas ei ela, vaid käivad seal suvitamas. Ühes külas elas piirkonna koolidirektor, kellelt oodati rohkem huvi ja suhtlust külaga. Sellel puhul mainiti, et saab käia koolis ainult ametlikul vastuvõtul, kuid külavanem soovis arutleda rohkem vabamas vormis oma piirkonna kooli probleemidest.

Peamised traditsioonilised üritused on: külade jaanipäev, koristuspäev päev mai kuus, kohvikute päev ja alevike päev. Ühes külas on kahel viimasel aastal korraldatud ühiseid väljasõite projektitoetustega, külastati Tartus ERMi ja Vormsi saart. Nimetati veel külanaiste hommikut kell 6, erinevaid töötubasid, lipu heiskamist 24. veebruaril, jõulupidu, hõbelusika andmist uutele ilmakodanikele. Igal aastal korraldatakse külaliikumise raames, Rae valla Külade Päev, kus erinevad Rae valla külad kohtuvad ja võistlevad erinevatel aladel. Võidu korral korraldab selle päeva vallas võitja küla. Eelneval aastal korraldas selle ürituse Kurna küla, see oli 15. küladepäev. Selle ürituse edukaks korraldamiseks kulus külavanemal terve aasta, et välja mõelda, millised projekte kirjutada selle ürituse tarbeks, lisaks toetab seda üritust rahaliselt ka vald summas 4000 eurot. Üks intervjueeritav mainis, et edaspidi aitab seda üritust korraldada Rae vald, mis võtaks enda kanda osa korraldaja töökoormusest. Külavanemate koosolekute protokollist luges autor, et valla kultuuritöötajad hakkavad otsima erinevaid võimalusi/kohti vallas ürituste toimumiseks. Näiteks toimub mai kuu alguses koostöös Rae vallaga Kurna pargi ametlik avamine, kus vald korraldab Rae valla mängude raames discgolfi võistlust.

Küla ei tasu üritustega ära väsitada, et koguaeg korraldada mingit üritust, peab olema parasjagu. (Intervjuu B)

Ühine vara ja kooskäimiskoht

Arutleti külavanemaga milline on küla ühisvara ning kuidas on korraldatud selle hooldus. Külamaja ei ole uuritavates külades. Kõikidel küladel ja alevikel on ühiseks kooskäimiskohaks külaplats. Küla ise peab korraldama platsi hoolduse, alevikes korraldab hooldust Rae vald. Kahes külas on külaplatsi hoolduskorrad elanike vahel ära jagatud. Ühes külas hooldab alguses külavanem, siis delegeerib edasi, kes võiks seda tööd teha. Kahes külas on külal olemas oma murutraktor, mida külavanem hoiustab oma kodu territooriumil. Ühel juhul on ehitatud külavanema hoovile projektitoetusega kuur, kus külavanem hoiustab külaseltsile kuuluvat vara, teisel juhul hoiustab külavanem ühist vara oma isiklikus abihoones. On mõeldud niitmisteenuse sisse ostmise peale, kuid keeruliseks teeb selle teenuse eest maksmine. Ühiseks varaks loetleti veel külale kuuluvaid välilaudu, pinke ja telke.

Vara hoidmisega kaasneb külavanemal vastutus. Mainiti, et kui vara hoiustatakse külavanema territooriumil, siis on see tema kohustus ka külaüritustele kohale vedada (lauad, pingid, külatelk). Selleks kasutatakse omavahendeid, kuid kompensatsiooni selle eest ei saa.

Võimalus on osta ka külale masin (murutraktor), aga keegi peab vastutama selle masina eest (.) masin vajab hooldust ja hoiupaika. Asjad tuleb enne läbi mõelda ja arutada, kui midagi soetada. On olemas välitelk ja pingid lauad, need on külavanema käes. Mul on ka need kuuris aga ma vastutan, et ma neid asju ära ei riku. Tore on uusi asju sada, keegi peab vastutama ja hooldama neid. (Intervjuu A)

Alevikud tundsid puudust külamajast. Peetri Selts renoveerib erinevate projektitoetustega tuulikut, tulevikus peaks sellest saama külamaja. Külavanemad külamajast puudust ei tunne, kuna tekib juurde koht, mida on vaja ise üleval pidada.

Külakoosolekud

Rae vallas peab küla korraldama vähemalt ühe koosoleku. Koosoleku protokoll tuleb esitada RVAKSile, see on aluseks, et külaselts toimib. See on üks tingimustest, et saada RVAKSist külale baastoetust. Kui külavanem jätab koosoleku kokku kutsumata ja protokollit esitamata, siis toetuse maksmise kohustust RVAKSile ei ole, sellisel juhul otsustab RVAKSi juhatus, mis kas ta maksab baastoeut või mitte.

Selles suhtes oleme viletsad (.) istume üksteise aias ja ongi koosolek (.) mai koristuspäeval on alati külaelu arutelu ja ülevaade. Mai koristuspäev on päev, mil võib selle läbi viia. (Intervjuu B)

Külakoosolekud toimuvad enamasti külaplatsil või külatänaval. Rae vallas saavad külad külamajana kasutada Rae koolimaja, seda keegi intervjuueeritavatest teinud ei ole. Külad saavad selle ruume kasutada ilma rendita, juhul kui tegemist on avalikkusele suunatud üritusega.

/.../ et kutsuda kõik kokku ja et rentida saali, nt vallmajas, siis ma ei näe, et kohale tulijaid oleks rohkem, pigem tulevad korra külatänavale, kui korraldame külast kaugemal, siis osavõtt oleks veel väiksem. (Intervjuu A)

Ühiste tegevuste ja küla arendavaid küsimusi arutatakse koosolekutel. Külavanemad üksi ei otsusta, millised projekte plaanitakse ellu viia, vaid kuulatakse küla arvamust. Avaldati arvamust, et kõik projektid peaksid tulema alt üles, küla teeb ettepaneku, mitte vastupidi.

Infokanalid

Peamiseks suhtlusvahendiks ja infokanaliks mainiti *facebooki*, kuhu on loodud vastava külanimeline seltsi konto. Ühel külal on olemas *e-maililist*. Alevikkudel on olemas informatiivsed kodulehed, kuhu postitatakse olulist infot alevikus toimuva ja ürituste info kohta. Ühes külas ilmub kord aastas külaleht, milles tuuakse välja oluline info, milles võetakse kokku eelmise aasta tegemised. Ürituste toimumise info pannakse üles külade infotahvlile. Rae vallas ilmub korra kuus tasuta vallaleht, sealt leiab infot külakoosolekute ja ürituste kohta.

Külaleht üllatas teisi külavanemaid totaalselt [meenutab ühe külavanemate koosolekut]. Esimest lehte ümarlaual ei esitletud, kuna see oli tavaline A4 leht (.) meil on ainuke külaleht, olen mõelnud, kas peaks seda tegema, kuid kodust tuleb surve /.../ kui oled juba alustanud, siis pead ka edasi tegema. Vanemad inimesed ootavad ja ... /.../. Esimene ilmus 2014, siis 2015, [külavanem vaatab tagasi oma esimesi töid ja imestab, et isegi pilti ei olnud külalehes]. 2016, külaleht oli juba hüüdlausetega. (Intervjuu B)

Õnneks tänapäeval ka mõned vanemad inimesed, kes kasutavad interneti, et kui üks midagi seal näeb, siis nad omavahel räägivad edasi. (Intervjuu A)

Külavanemate ümarlaud

Iga kuu viimane neljapäev toimub RVAKSi poolt kokku kutsutud infotund külavanematele. Ümarlaud on üheks heaks võimaluseks külavanemal luua erinevaid suhtluskanaleid, saada adekvaatset infot vallas toimuva ja üldise arengukavade kohta ning anda ise vallale märku oma piirkonna vajadustest ja nägemustest. Infotunnile on kutsutud tavaliselt ka valla esindaja, kes tutvustab vallas toimuvat, esindajad on erinevates valdkondadest, nt vallavanem, kultuurikeskuse juhataja, vallvolikogu liige, kellele antakse sõna koosoleku alguses. Uurides infotunni protokolle, saab siinkohal tuua hea näite novembris 2018. aastal

toimunud koosoleku kohta, kuhu oli kutsutud tagasisidet andma vallavanem, kes tänas külavanemaid ettepanekute eest valla eelarvesse. „*Ettepanekuid on endiselt palju ja kuna rahalised vahendid on piiratud siis kõiki taotlusi rahuldada ei ole võimalik. Teede tolmuvaba kattega katmise prioriteet on koolibussi marsruudid. Kergliiklustee Vaida- Aruvalla teehoiukavas aastal 2022 eelduseks projekti raha. Peetri teele tänavalgustus on valmis. Pildikülas jalakäijate tee on maanteeameti teema ja vald ei saa hetkel midagi teha. Uuesalus pingid, ettepanek teha seda koos arendajaga, Kurna parki pingid- tulevad 2019. Kopli külas korvpalliplats võiks teha projekti raames. Väiksemad asjad mis on realiseeritavad; peegel, liiklusmärgid, teeviidad, tee ääre niitmised võtta ühendust kevadel Ain Punaga ja rääkida läbi külavanemal. Valla tagasiside tabel saadetakse kõigile meilile.*“ (Infotunni protokoll 2018). RVAKS rahastab külavanemate koolitusi ja töötubasid väljaspool Rae valda, kus külavanemad saavad vestelda ühiskondlikel teemadel ning arutleda erinevate probleemide üle. See annab külavanematele ülevaate teistes valdades toimuvaga, võimaluse koguda ja vahetada infot väljastpoolt oma piirkonda ning võrrelda, millisel tasemel on nende piirkonnas korraldatud külavanemate koordineerimine ja juhtimine. Üks külavanem tunneb uhkust, et RVAKSi on märgatud väljaspool valda ning erinevatel külavanemate koolitustel (koosviibimistel) on seda esiletõstutud.

Töö autor osales RVAKSi üldkoosolekul märtsil 2019, et teha vaatlust, kuidas koosolekud on korraldatud ning mida seal arutletakse. Koosoleku päevakorras oli: 1) 2018 majandusaastaaruande ülevaade, 2) revidendi arvamuse ettelugemine, 3) majandusaastaaruande kinnitamine, 4) revidendi valimine, 5) juhatuse liikmete valimine.

Koosoleku läbivijaks oli praegune juhatuse esinaine, protokollijaks valiti valla esindaja. Koosolekul viibis 25 inimest, nendest 23 RVAKSi liiget, kellest 7 liiget oli volitatud külavanemat esindama, külalisi 2, seal hulgas töö autor.

Koosoleku arutelu. Juhatuse liige tutvustas 2018. aasta majandusaastaaruannet, mis lõppes negatiivse tulemiga, majandusaastaaruanne sai kinnitatud 30 poolthäälega. Revidendi arvamuses oli välja toodud, et RVAKsil on 53 liiget. Revidendi arvamuse ettelugemise järel tekkis arutelu. Külavanemate hulgast küsiti: „*Kas RVAKSi liikmete arv on reaalselt 53, kui külavanemaid on 30?*“ Tehti ettepanek liikmed üle vaadata, liige, kes pole kolm aastat tasunud liikmemaksu võib selts juhatuse otsusega ühenduse liikme ühingust välja arvata. Rahulolematust avaldati ka RVAKSi kodulehe kohta, mis vajaks uuendamist ja täiendamist.

Juhatuse vastulause sellele oli: „*See on vabatahtlik töö, inimene, kes sellega tegeleb ei ole jõudnud seda uuendada ning sellega päriselt tegeleda, kuid sellega tegeletakse.*“

Revidendi valimine toimus ühehäälselt 30 poolthäälega. Külavanemate seast avaldati arvamust revidendi töö kohta: „*ettekanne oli sisukas*“, „*tal on revidendiarvamuse põhjad olemas, võib samas vaimus jätkata.*“

Edasine päevakord nägi ette uue juhatuse valimist. Otsustati, et valitakse viieliikmeline juhatus. Tekkis arutelu ja küsimusi, kuna kandidaadiks esitati seltsi liige, kes selle tööga kokku puutunud ei ole. Juhatusse kandideerija soovis enne oma kandidatuuri kinnitamist teada: „*millised on tema tööülesanded, ning milline on reaalne ajakulu, millega tal arvestada tuleb?*“ Esimene vastus küsimusele tuli autori arvates ükskõikselt: „*kõik, mis me teeme on tegevusaruandes kirjas, põhitegevuseks loetleti koosolekutel osalemist*“, see ei rahuldanud vastuse saajat. Selle peale tõusis püsti üks juhatuse liige, kes võttis pikemalt sõna, et anda kirjeldus juhatuse töö kohta.

Edasi said kõik sõna senise juhatuse ja RVAKSi töökorralduse kohta, kõlama jäid arvamused: „*kui kandideerid, siis pead ka sellele tööle panustama*“, „*juhatuse esimees peab ülihea delegeerija olema*“, „*rohkem on sisu vaja*“, „*paljud ei käi kohal, kas sellisel tegevusel on mõtet?*“, „*organisatsiooni on vaja edasi viia, praegune vedur on maha käinud*“. Lõpuks otsustati tegevust jätkata.

Positiivelt võib välja tuua RVAKSi ümarlaua, mis annab külavenematele võimaluse infot koguda ja jagada. Ümarlaud annab võimaluse luua kontakte teiste küladega ning neid üksteisele lähemale tuua, mis aitab kaasa kogukonnatunde tekkimisele. Suhtlusest RVAKSi juhatuse esimehega võib välja tuua, et väljaspool Rae valda on RVAKSi kuvand positiivne ja eeskujuks teistele kogukondadele. Tuginedes siinkohal Putmani 2008 väitele, et ühendused loovad sotsiaalseid oskusi, kus liiketel on võimalus viisakalt ühiskondlike probleemide üle arutleda.

2.4 Arengukava ja projekti rahastus

Edasi uuriti töös külavanema ja kohaliku omavalitsuse koostöö kohta. Uuriti kohaliku kogukonna arengukva olemasolu ning küla üldiseid arengusuundi. Paluti intervjuueeritavatel

mõelda selle üle, kas ja kuidas aleviku -või külavanem saab mõjutada valla üldist arengukava oma kogukonna huvidest lähtuvalt. Kogukonna arengukava visioon on tihedalt seotud selle piirkonna projekti rahastusega, siis antud teema all on käsitletud ka projektirahastuse võimalusi. Projektide rahastuse ja koostamise osas uuriti alevike-ja külavanemate käest nende keerukuse ja ajamahu kohta. Püüti välja selgitada, mida arvavad projektikirjutajad informatsiooni kättesaadavusest. Paluti nimetada suuremad projekte ning anda soovitusi, millele tuleks enam tähelepanu pöörata, et projekt õnnestuks.

Arengukava koostöös vallaga

Rae Valla arengukava 2016-2025 määratleb elukorralduse alused kindlaks määratud perioodiks. Arengukava loob laiapõhjalise raamistiku Rae valla tuleviku kujundamiseks, milles on majanduslikku, sotsiaalset, kultuurilist ja looduskeskkonda arvesse võttes kokku lepitud eesmärkides ning nende saavutamise viisides (Rae valla arengukava).

Vastavalt 2025.a valla arengukavale Vallavalitsus jätkab koostöö arendamist aleviku- ja külavanemate seltsiga, kaasab selle kaudu aleviku- ja külavanemad valla asjade arutamisse ning toetab selle tegevust. Koos arutatakse ühiselu küsimusi, kavandatakse piirkonna arengut, külade heakorrasdamist, teede hooldamist ning tänavavalgustuse rajamist ja hooldamist ning teisi huvipakkuvaid teemasid (Rae valla arengukava 2025).

Rae valla alevike -ja külavanemate Seltsi peamiseks eesmärgiks on suurendada külavanemate koostööd Rae vallavalitsuse- ja volikoguga. Selleks nad korraldavad kohtumisi vallaametnikega. Esitavad eelnõusid ja ettepanekuid volikogu liikmete ja komisionide kaudu (RVAKS 2019).

Rae valla arengudokumentidest lähtub, et Peetri alevik (koos nn ümbruse Järveküla ja Rae külaga, ka Assaku alevikuga) on edaspidi üks valla tõmbekeskusest (Peetri alevik).

Lagedi aleviku arengustrateegia väljatöötamiseks koostati SWOT analüüs, mille käigus koguti Lagedi elanikelt andmeid ja hinnanguid. Peamiste tugevustena hindasid elanikud: head asukohta- linna lähedus, samas maalähedane keskkond, renoveeritud kool ja lasteaed- tugevdab ning seob kogukonda, ilus, vaikne rahulik ning roheline keskkond. Nõrkustena toodi välja, et puudub korralik kauplus, nõrk transpordiühendus näiteks vallakeskusega puudulik, puudub kogukonna hoone, kus koos käia ning haljastusele pööratakse vähe tähelepanu. Võimalustena on soovitud rohkem kultuurisündmusi, võiks olla rohkem

sportimisvõimalusi ning hobiringe, ohtudena oli mainitud, et uus liiklussõlm on Lagedi ringteelt ära lõiganud (Lagedi Arengukava 2018-2022).

Rae vallas on alevikel-ja küladel arengukava koostamise nõue. Alevike arengukavade koostamisele aitab vald ise kaasa, kuigi avaldati arvamust et: „*Mul ükskõik, mida nemad seal vallas ja maakonnas paberile panevad, ma ei kavatse teha aleviku mõistes arengukava, vaid seltsi mõistes, meie organisatsioonile, see mis mulle korda läheb. Kuna meil on [nimetab arvu] elanikku, siis arvamusi on nii palju, ma jäangi seda tegema. Andke andeks, ma teen seda tasuta (.) tühi paber. (Intervjuu C)*

Selles uuringus intervjueeritavates küldes arengukava paberil puudus, pigem on see visioon külast mingis raamis. Üldiselt oldi arvamusel, et kogukonna arengukava peaks olema ning tuleb liikuda valla arengukavaga ühes suunas. Valla arengusuundi saab kasutada oma projektides põhjendusena. Toodi välja, et kui liigutakse vallaga vastassuunas on rahalised võimalused väiksemad või puuduvad.

On visioon, võiksime ka kava teha, arendame ennast Jürisse välja /.../ Ükspäev püüdis mind kinni küla endine elanik kes küsis, et valla arengukavas on teie külla planeeritud kergliiklustee, millal seda ehitama hakatakse /.../ ? Arengukavas see on ja seda välja liikata ei saa, edasi aga küll, vald vaatab ja hindab igal aastal oma kava üle. Mina tegin vallale pargi ehitamise ettepaneku, kui mina seda teinud ei oleks, siis seda ei oleks valla arengukavas. Olin arengukava pargi kohta teinud, seal oli neli punkti, millega võiks tegeleda: uisutamine, välikino, discgolf /.../. Discgolf oli seekord päästerõngaks. Sain omalt poolt selles mõttes arengukava suunata. Järelikult arvestatakse kohaliku kogukonna ettepanekuid /.../ Muidu oli pargi korrastus plaanis alles 2019. aastal. Valla poolt oli põhjenduseks, miks nad seda varem tegema hakkasid oli, et vald otsis kohta, kus rakendada rekreatsiooni. (Intervjuu B)

/.../ meil ei oleks täna asfaltteed. See on saadud tänu sellele, et ise jälgides koguaeg valla lubadusi ja arengukavasid. Lubadus koolibussi teed tolmuvabaks, lubadus on täide viidud. Ise pead koguaeg nuppu vajutama ja hõlmast sikutama, et sind märgatakse ja sinu soovidega arvestatakse. Külavanem peab olema sotsiaalne vallaga. (Intervjuu D)

Projektirahastus selle võimalused ning vastutus

Projektirahastuseks on erinevaid võimalusi. Intervjueeritavad on üldjuhul kasutanud projektide rahastamiseks Kohaliku Omaalutuse Programmi (edaspidi KOP). Programmi taotlejateks võivad olla, kus tegutsetaks küla, aleviku, valla huvides. Toetatakse piirkondlikult tegutsevaid ühendusi. Selle programmi eesmärgiks on kohaliku külaelu ja kogukondade

arendamine. Toetusi saab taotleda kogukonna arengu (meede 1) ning elukeskkonna ja kogukonnateenuste arendamise (meede 2) kaudu. Esimese meetme eesmärgiks on arendada kogukonnaliikmete koostööd ja tõsta kogukonna identiteeti, mis tugevdavad kogukonda. Teise meetmekaudu toetatakse investeeringuid ja investeeringute tegemiseks vajalike teenuseid. Programmi kaudu ei saa osta/rahasta ühingu tegevusi, ürituste toimumist või lihtsalt asjade ostmist, vaid meetme eesmärgile vastava tulemuse saavutamist. Abikõlblikkuse periood on 10 kuud alates taotluste esitamise tähtpäevast. Projekti elluviimise periood (algus ja lõpp) sätestatakse toetuslepingus, kuid peab mahtuma abikõlblikkuse perioodi sisse. Toetus kantakse üle arvestades projekti perioodi algust. Esitada võib ühes perioodis kuni 2 taotlust, juhul kui need on esitatud erinevatesse meetmetesse. Ühe projekti piirsumma on 2000 eurot ja omafinantseering peab olema vähemalt 10 %, mis peab olema rahaline. Taotlus koosneb taotlusvormist, eelarvevormist ning muudest lisadokumentidest. Projektilkulud peavad olema põhjendatud ja otseselt seotud. Kulud mis maksavad üle 600 euro, tuleb taotluses esitada kaks võrdlevat hinnapakkumist ja valiku põhjendused. Kulud peavad olema tõendatud kulualgdokumentidega ja maksmine pangakonto väljavõttega (Treimann 2014).

Projektide omaosalust saab külaselts (MTÜ) taotleda RVAKSi. Vanemad esitavad RVAKSi juhatusele kirjalikult või e-mailiga ülevaate iga aasta 1. septembriks järgmise aasta planeeritavatest projektidest ja nendega seotud kuludest, tegevuste ajakava ning teabe selle kohta, mis ajal on plaanis aasta jooksul projektide omaosalustoetust taotleda. Taotluses tuuakse välja ka projekti peamised rahastusallikad. Projektide omaosalus moodustab üldjuhul 15% projekti maksumusest, kuid mitte rohkem kui 500 eurot. Suurema omaosaluse protsendi- või summaga projektid kooskõlastatakse RVAKSi juhatusega. RVAKSi juhatusel on õigus vähendada RVAKSi omaosalussummat või keelduda selle tasumisest, esitades oma otsuse kohta kirjaliku põhjenduse. Rae Valla MTÜde projektitoetuste komisjonile esitatud taotluste omaosalust RVAKS ei finantseeri. Projektijuht on kohustatud teavitama RVAKSi juhatust fondi otsusest. Juhul, kui fondi otsus on negatiivne, ei toetata projekti ka RVAKSi omaosalussummaga. Positiivse otsuse korral võtab RVAKSi juhatuse vastu otsuse ning annab korralduse raamatupidajale projekti omaosaluse summa ülekandmiseks projekti arveldusarvele (RVAKS Kodukord 2014).

Edasi vesteldi külavanematega projektide teemal, uuriti missuguseid rahastuvõimalusi on nemad kasutanud, räägiti oma suurtematest projektidest ning arutleti rahalise vastutuse üle. Külaseltsidel on oma tegevuse rahastamiseks erinevaid võimalusi, koguda liikmemaksu,

mida on kirjeldatud varasemas peatükis, taotleda erinevatest programmidest toetusi, küsida sponsorlust või vallalt erinevaid toetusi. Enamus külavanemad kasutavad KOPi projekte. Toodi välja, et teised projektid näiteks LEADER ja PRIA toetused on mõeldud suurte projektide jaoks ning on oma olemuselt pikemaajalised. Nendel projektidel makstakse projekti-toetust peale projekti lõppu ning küladel see raha puudub. Peetri selts on Peetri tuuliku renoveerimisel kasutanud LEADER programmi rahastust, teised seda ei maininud. Intervjuudest selgus, esimese projekti kirjutamine on väga aeganõudev tegevus, võib aega võtta kuni mitu nädalat. Samas selgus, et on võimalus kasutada konsultandi abi ja osaleda tasuta projektikirjutamise koolitustel, mis tuleks alguses läbida, et asjad selgeks saaksid.

Projekti kirjutamiseks peab olema ikka idee, pealkiri ja teema, see tuleb ikka endast läbi lasta ja mõelda. Suurt varianti rahastuseks ei ole (.) MTÜsid aitab põhiliselt KOP, kui just väga suurt projekti tegema ei hakka. Projektid on keerulised, kõige tähtsam on: nii nagu on küsimus, tuleb sellel väga täpselt vastata. (Intervjuu B)

Intervjueeritavad olid positiivsed ning selgus et, mida rohkem projekte kirjutad seda vilumaks ja loomingulisemaks muutud. Avaldati arvamust, et projektirahastus ei ole liiga projektipõhine, et aruandlus ja põhjendus peavad olema, muidu kaob kontroll asjade üle. Kõige olulisem, mida tuleb jälgida on abikõlbulike kulude periood ning sinna tuleks kindlasti panna projekti maksimaalne tähtaeg, kui ei ole täpselt teada projekti lõpptähtaega, näiteks kevadvoorul 01.04-01.10, mis kestab täpselt selles ajavahemikus. Toodi välja, et kui meede avatakse aprillis, positiivne otsus rahastuse kohta tehakse mais- juunis, tuleks siinkohal jälgida, et kulutusi ette ei planeeriks, soovitati kulud ja tööd planeerida etappide kaupa, sest rahastusotsus võib tulla negatiivne. Külaplatside renoveerimisega seotud projektidega tuli ette kulusid, millega ei osatud varem arvestada, kuna töö käigus selgus, et see on avalik kasutusruum. Näitena toodi riigilõivu, vajaminevate ehitusprojektide koostamist, vajalikke ehituslubasid jms. Kaks külavanemat mainisid, et asjaajamine kohaliku omavalitsusega võtab väga palju aega, kuid samas on projektil oma tähtaeg, millest tuleb kinni pidada.

Tähtaeg läks üle minust mitte sõltuvalt (.) vaid asjaajamine vallaga võttis oodatust rohkem aega. Eeldan, et kui inimesed teevad kokkuleppeid, siis see töötab, poliitikutega see ei tööta. On olnud kriitilisi olukordi, kuid on lahenenud, õnneks saab teha kokkuleppeid koostööpartneritega. (Intervjuu D)

Edasi vesteldi vastutuse teemal. Varasemas teemas oli juttu, et külavanemad vastutavad küla vara eest, mis on projektirahade eest soetatud, näiteks murutraktor, telgid, laud, katusealune, jõuväljak, selle vara kasutusaeg on KOPi projekti puhul 7 aastat. Neil on rahaline vastutus projektikirjutamise kulude osas. Külavanem võtab riski ja rahalise vastutuse, mitte enda

jaoks vaid kogukonna hüvanguks. Intervjueeritavatest külavanematest on üks külavanem pildanud ühe projekti raames KOPile tagastama ca 500 eurot, kuna ehitusobjekti valmimistähtaeg viibis.

See projekt venib siin (.) olen ära kulutanud 500 eurot, rohkem ei julge kulutada enne kui saan paberid korda, sellepärast, kui pean tagasi maksma, siis mul ei ole seda raha (Intervjuu D).

Uuriti külavanematelt, kas kohalikud ettevõtted toetavad külaliikumist. Sponsorlusest on toetanud külaüritusi Kalevi kommivabrik, Veski Mati.

jah, lihtsalt tuleb osata küsida. Küsijaid on palju ja tuleb mõelda, mis sa neile vastu annad (.) toetavad, aga see nõuab tööd, mul ei ole tihtipeale seda aega teha. (Intervjuu C)

Suuremad projektid, mida on tehtud: Peetri Tuuliku renoveerimine etapiliselt, külaplatside uuendamine – kiiged, jõuväljak, katuselaused jms, Kurna pargi taaselustamine – *discgolfi* mängualade rajamine, 101 puud Kurna parki, Kultuuritunnel koos pildikoguga, erinevate inventaride soetamine külale, Rae valla külade päeva korraldamine ja väljasõidud koos külarahvaga ning külas korraldatud erinevad töötoad.

Rahastuse teema lõpuks palus autor avaldada arvamust valla üldise arengu ja rahastamise suhtes. Arvatakse, et see on rohkem põhjapoole (Peetri piirkonda) suunatud. Enamus arvas, et seal on nõudmised teised, kuna nende elanikkond piirkonnas kasvab kiiresti. Loodeti valla arengut rohkem hajaasustuse suunas, et sinna uusi elanikke juurde tuleks, kuna võimalused selleks on loodud. Renoveeritud on näiteks suur koolimaja. Toodi välja, et vald võiks näiteks teha soodustingimusi uute elamu ehitusteks, mis annaks võib olla eelistingimusi ehitamiseks selles piirkonnas võrreldes põhja piirkonnaga.

Vald on teinud suuri investeeringuid koolile (.) aga see on nagu külakool, klassid on väiksed, kool on väga kaasaegne, aga lõpuni ei tööta./.../ Kui rääkida külaplaanis, siis oleme saanud palju investeeringuid siia külla, mul ei ole ühtegi halba sõna öelda. Rae valla ametnike jaoks on Rae vald Jürist Tallinna poole. (Intervjuu D)

„Mitte põhjapiirkonna, vaid Peetri ja Jüri poole.“ (Intervjuu E)

Kokkuvõtteks võib öelda, et külavanemad liiguvad oma arengukavaga vallaga ühes suunas. Nad on kursis, mis on valla eelarves ja arengukavas ning arvestavad sellega oma kohalikus piirkonnas. Mõned on leidnud endale sobiva ametniku partneriks, et oleks lihtsam asju ajada ja oma plaanitavaid tegevusi mõjutada endale sobivas suunas.

2.5 Külavanema motivatsioon ja tunnustamise vajadus

Motivatsioon

Inimeste motivatsiooniprotsesside paremaks mõistmiseks on kasulik teada kahte motivatsiooni liiki, milledeks on sisemine motivatsioon ja väline motivatsioon. Sisemine motivatsioon ehk „mulle meeldib seda teha“, on motivatsiooni liik, kus indiviid osaleb tegevustes oma vaba tahte alusel. Väline motivatsioon ehk „ma teen seda raha/kiituse pärast“, on tegutsemine mitte tegevuse enda pärast, vaid tegevuse võimalikele tagajärgedele mõeldes, milleks võivad olla materiaalne tasu, kiitus ja innustamine (Veigel 2013). Alevike ja külavenematelt sooviti teada saada nende töötahte ja motivatsiooni kohta. Nende aktiivne tegutsemine on seotud tihedalt nende kodukohaga. Kolm külavanemat on nendes külates sündinud ja kasvanud ning suurimaks sooviks oli neil seda kogukonda edasi viia. Siinkohal võib autor väita, et peamiseks motivatsiooni allikaks teotahteliseks tegutsemiseks on seotud lapsepõlve kodukohaga.

kõik, mis on positiivne ja viib seda kohta edasi motiveerib mind, proovin läbi oma motivatsiooni motiveerida ka teisi. (Intervjuu B)

kodaniku ja sotsiaalsete väärtuste tunne ja tunnen, et pean neid asju tegema. (Intervjuu D)

Tegutsema innustavad neid keskkond kus nad on, oma küla inimesed, kellega nad koos töötavad. Välja toodi ka, et nad saavad teistele kasulikud olla.

Tunnustus

Vabatahtlikuna (külavanemana) tegutsemiseks võib olla palju erinevaid põhjuseid. Eelnevate uuringute tulemuste põhjal järeldati, et kõige kõrgemalt hindavad vabatahtlikud võimalust rahuldada oma tunnustus- ja saavutusvajadust. Tunnustus ja unikaalsus, st soov tunda ennast erilise ja väärtuslikuna ning olla hinnatud, kuid oluline neile on ka midagi korda saata, vastutada, teha otsuseid ja mõjutada.

Tunnustamise vajalikkust pidasid kõik külavanemad oluliseks. Tunnustus oma kogukonna eestvedajale innustab teda seda tööd tegema. Olulisemaks tunnustuseks peeti, kui see tuleb seestpoolt ehk kogukonnast. Külavanemaid on tunnustatud RVAKSi poolt korraldatud tänuõhtutel. Vald tunnustab silmapaistvamaid külavanemaid Rae valla aastapäeva pidulikul üritusel.

Viimasel Rae valla aastapäeval vald tunnustas mind aukirjaga. See oli minu jaoks väga suur tunnustus. See oli tunnustus kogu Rae vallas tehtud kogukonna töö arendamise eest. (Intervjuu B)

Vallalt pole midagi saanud, ju ma pole nii hea külavanem olnud, et oleksin selle ära teeninud (Intervjuu E)

Intervjueeritav, kes on olnud varem valla poolt tunnustatud oma tehtud töö eest, tõi välja et:

„ta ei soovi vallalt käepigistust, vimplit, ega ka raha. Mind on kaks korda valitud vanemaks, ju mul on midagi anda kogukonnale, annan ka ja kogukonnal on mind vaja. Vabast ajast teen nn lisatööd, mis on millegi hüvanguks, miks mitte arvestada seda pensionisse mingi valemiga. Riigikogulastel on eripension /.../ mind solvab see. See oleks piisav tunnustus riigi poolt.“ (Intervjuu C)

Rohkem tunnustust valla poolt oodati Harjumaa aasta külaks valitud küla poolt.

Rae valla aastapäeval räägiti meist ilusti, aga mingisugust aukirja ei saanud (.) saime valla poolt tugeva käepigistuse, kandle kommikarbi ja jõulutähe. Mina külavanemana olen veidi pettunud/.../. Teistes valdades said külad näiteks kultuuripreemiat, summas umbes 600-1000 eurot, mis ei ole küll suur summa, kuid külale küll. Esimest korda võitis Rae valla küla, oleksid võinud tunnustada näiteks külaelu edendamise eest. (Intervjuu D)

Samas kõik intervjueeritavad pidasid vajalikuks tunnustada ka oma kogukonnas elavaid inimesi. Ise on nad tunnustanud oma üritustel näiteks: oma külas elavaid aasta õpetajaid, lapsi, aktiivseid küla inimesi kaasa aitamise ja mõtlemise eest.

Mulle pakub rohkem rõõmu see, et ma teen ja teised märkavad, siis tekib hea tunne. Sa teed, et sa tahad seda teha. (Intervjuu D)

Uhkust paneb tundma see, kui Sind on väljapoolt märgatud. (Intervjuu B)

Intervjuu lõpetuseks paluti mõelda oma töö üle ja tuua välja mõned ettepanekud, mis lihtsustaksid järgmise külavanema tööd.

Kõige noorema ametiajaga külavanem tõi välja, et temal oli puudus infost ja eelmise külavanema dokumentidest. „Et kui mina alustasin pidin erinevatelt inimestelt infot korjama.“ (Intervjuu A)

Tema soovitus oli, et kõik dokumendid ja tehtud projektid oleksid korralikult kokku pandud, et järgmisel oleks lihtsam alustada ja edasi minna. Teistel intervjueeritavatel on säilitatud kõik dokumendid ja eelnevad tööd. Mainiti ka, et võiks olla külavanema käsiraamat või manuaal, kus oleksid kirjeldatud peamised infoallikad, mis on külavanema kohustused ning

kui külas on mingid mured ja probleemid, kus ta peaks pöörduma, et alustaval külavanema oleks lihtsam oma tööd alustada.

2.6 Arutelu

Alljärgnevas aruelus käsitletakse uurimises saadud tulemusi mida võrreldakse eelnevalt kirjanduses ja uuringutes välja tooduga. Intervjuude vastuseid analüüsid selgus, et eestvedaja saab kogukonna arengut oluliselt mõjutada ning olulist rolli mängivad selles kogukonnas aleviku -või külavanemad.

Uuringus osalesid kaks alevikku ja kolm küla Rae vallast. Autor püüdis valida uuringusse erinevad külavanemad Rae vallast, kus oleksid esindatud üks küla hajaasustusest, üks ääreküla, alevik ja küla, kus külavanem on esmakordselt ametisse valitud ning tema ametiaeg on kestnud alla aasta.

Tuginedes Putmanile (2008) kes tõi välja, sotsiaalse kapitali tähtsama mõtte mõisted, milleks on „silduv“ ja „siduv“, kapital siis, antud töös saab järeldada, et Rae valla külavaemate tegevuses esineb nii siduvat (kogukonna sees toimivat) kui ka sildavat (erinevate huvigruppide kaasamine) sotsiaalset kapitali. Sotsiaalse kapitali sidumise mõiste reguleerib suhteid kogukonnas ning sobib vastastikuse usalduse ja ühismeelsuse suurendamiseks. Külavanemate intervjuust selgust, et suurem kogukonnatunne luuakse läbi jagatud kogemuste, ühise ajaloo või üheskoos veedetud ajaga (külaüritused), mis suurendab vastastikust usaldust ja ühismeelsust. Tugevamad on omavahelised suhted külakogukondades, kui alevikes. Külavanema peamiseks rolliks nimetasid kõik intervjuueeritavad: kogukonna sidumist, inimeste üksteisele lähemale toomist ning seista oma piirkonna heaolu eest, korraldada ühiseid üritusi ning kirjutada projekte. Aleviku-ja külavanemad kulutavad oma vabatahtlikule tööle suhteliselt palju aega, isegi kui nad parasjagu projekti ei tee, siis nad mõtlevad selle peale. Enamus külavanemad teevad oma tööd juba mitmendat ametiaega, järelikult on neil kogukonnale midagi anda, et inimesed neid valivad. Külavanemad on oma külaga seotud lapsepõlvest ning neil on tugev soov, seda kogukonda hoida ja edasi viia, neil on tugev kodaniku tunne.

Kui võrrelda alevikke ja külasid, siis võib välja tuua, et väiksemat kogukonda kirjeldavad külavanemad ühtsemat ja omavahel suhtlevamat kogukonda. Alevike vanemad nimetasid

oma kogukonda magalaks. Alevikes on inimeste tahe koos tegutseda väiksem, kus inimesed huvituvad rohkem tegevustest, kus on isiklik huvi mingi kindla asja/ürituse vastu. Alevikes on kindel grupp inimesi, keda huvitab piirkonna heaolu kes aitavad sellele kaasa, kuid enamusel puudub huvi selle vastu ja suhtuvad teiste eestvedamisse negatiivselt.

Noorkõiv 2017 jõudis oma uuringus järeldusele, et külavanemal on esindusfunktsioon ja kontaktisiku roll ning külaseltsil on juriidiline vorm, et rahastusi taotleda. Ka selles uuringus saab kindlalt väita, et külaselts on loodud selleks, et saada rahastust ja kirjutada projekte. Oldi arvamusel, et külavanem peab olema seltsi tegev liige (juhatuses), et oleks lihtsam (küla) asju ajada ning kursis olla. Uuritavas piirkonnas kuulusid kõik külavanemad seltsi juhatusse, mis lihtsustab suhtlemist omavalitsusega ning rahastajatega. Peamine, mida mainisid kõik intervjuueeritavad, et külaselts loodud Rae vallas selleks, et saada RVAKSilt nn pearaha toetust külale. Noorkõiv 2017 tõi oma uuringus välja külaseltsi ja külavanema koostöömudeli mis on, et külavanem on külaseltsi juhatuses. Intervjuudest selgus, et koostöö toimib paremini juhul kui külavanem on seltsis aktiivselt tegutsev ja osaleb külaseltsi aruteludes. Kuid samas külavanemad tõid välja, et kõige olulisem ei ole projektid ja rahastus vaid (küla)inimesed ise. Toodi välja, et kogukonda saab liita ilma rahatusega, näiteks jaanipäev, kus inimesed tulevad kokku külaplatsile, aitavad kassa selle korraldamises ja veedavad ühiselt koos aega. Oma tööd teevad nad tasu saamata, Rae vallas kompenseeritakse külavanematele internetikulu 16 eurot kuus, mõned külavanemad kingivad selle külaseltsile, et midagi korraldada oma küla inimeste jaoks. Oma külaseltsiga on külades inimesed rohkem seotud kui alevikes. Külades on inimesed valmis rohkem toetama oma küla, näiteks ka rahaliselt liikmemaksu tasudes, mida nimetati solidaarsusmaksuks ning astuma seltsi liikmeks kui alevikes. Kui alevikes on seltsi liikmeteks valitud inimesed ja külaaktiiv, siis külades on kaasatud enam kohalikke piirkonna elanikke. Siit tuleb ka erinevus suhtlemisel, külas on külavanem oma inimestele lähemal, otsustatakse ja toimetatakse rohkem koos, alevikus suhtleb ja otsustab kogukonna juhtimise üle ainult seltsi juht koos küla aktiiviga. Noorkõivu uuringus 2017 jõuti veel järelduseni, et piirkonnaareng võib olla liiga juhikeskne. Selles töös saab seda öelda uuritavate alevike kohta, kus juhtimine on juhikeskne, kuna seltsi juht, kes on ka alevikuvanemaks valitud, otsustab suhteliselt väikse gruppiga milliseid projekte ellu viia.

Info liikumine on Rae valla külades väga hea, kasutatakse kõikvõimalike infokanaleid: küla leht, *facebook*, seltside kodulehed, Rae valla leht. Tuginedes erinevatele uuringutele Vihma

2014, Ristmäe 2017 ja Noorkõiv 2017, milles kinnitatakse eestvedaja olulisust kogukonnas, arvasid selles uuringus alevike- ja külavanemad, et ilma eestvedajata laguneks kogukond laiali. Oldi arvamusel, et kogukondi toetaval ja kaasaval kohalikul võimul koos eestvedajaga on oluline roll kogukondade aktiivsuse kujundamises.

Sotsiaalne sildumine võimaldab luua võrgustikke väliste ressursside ühendamiseks, mis avaldub uuristavas töös selles, et külaseltsid rahastavad erinevaid teenuseid projektitoetuste kaasabil ning suhtlevad ümarlaua koosolekutel kohaliku omavalitsusega, mis annab võimaluse teabe esitamiseks. Siin saab kinnitada Putmani (2008) väidet, et poliitiline teave liigub mööda võrgustike ning võrgustikes arutletakse ühiskondliku elu üle. Woolcock ja Narayan 2000 pöörasid tähelepanu, et institutsioonide ja kogukondade vaheline koostoime ja ulatus avaldab mõju arengupoliitikale. Autori jagab siinkohal arvamust Ristmäe 2017 töös jõutud järeldusetega, et aktiivne külavanemate grupp motiveerib ning kohalik omavalitsus on koostööaldis ning kaasab külavanemaid arvamuste avaldamisel. Ümarlaul saavad külavanemad luua paremini kontakti vallaametnikega ning avaldada oma arvamust ja seisukohti ja vald arvestab oma võimaluste piires tehtud ettepanekutega. Nad teevad ettepanekuid vallale lähtudes oma vajadustest ning püüavad leida iga projekti jaoks kohalikust omavalitsusest õige kontaktisiku, siis koostöö sujub paremini ja kiiremini. Intervjuude põhjal nõustuvad külavanemad, et suhted erinevate ametnikega avaldavad mõju projektide õnnestumisele, üheks heaks näiteks võib tuua taaselustatud Kurna mõisapargi, uue nimega Skulptuuri - Pärand Tehnoloogia park, kus vald ja külavanem on teinud head koostööd ühe suure projekti valmimisel. Autori arvates oma tööd alustavale külavanemale on infotund/ümarlaud kindlustandev, et kuulda mida teised teevad, see on koht, kus on võimalus erinevat infot koguda ja jagada

Alevikel on olemas ametlik arengukava, mida aitab koostada vald, küladel nii kindlat kava ei ole, kuid on olemas eesmärgid ja nägemus oma piirkonnast. Koostöö vallavalitsuse – ja volikoguga on olemas nii alevike– ja külavanematel. Alevike- ja külavanemad on edukad projektikirjutajad, ebaõnnestumisi mainiti ainult kahel korral. Külavanemad tõid välja peamised punktid, millega tuleb algajal projektikirjutajal arvestada, et mitte ebaõnnestuda. Peamiseks miinuseks toodi asjaajamist vallaga, selles suhtes, et kooskõlastused ja dokumentatsiooni korda saamine võtab palju aega, tunti kohati vallaametnike vähest huvi, sellisele järeldusele jõuti ka Rae valla elanike rahulolu uuringus 2018. aastal, mis oli kõige negatiivsem hinnang vallale.

Toetudes Martiskainen 2017 uuringule, kes tõi välja, et külavanema peamine roll on uute oskuste õppimine ning rahastuse otsimine vabatahtlikkuse alusel. Intervjueeritavad antud uuringus kinnitasid, et lisaks praktilistele juhtimisoskustele on vaja omada kogukonna juhtimisel laialdaselt oma teadmisi ning neid oskusi tuleb kasutada ootuste, õppimise ja võrgustike loomise protsesside toetamiseks. Antud piirkonnas saab teha järelduse, et külavanematel on võime ja usaldus väljendada oma ootuseid projektide eesmärgi saavutamiseks. Külavanemad, kes taotleavad projektide rahastamist partneritelt, tuleb täita nende poolt kehtestatud kriteeriumid ning ootused. Intervjueeritavatel külavanematel on visioon oma kogukonna arengust, mida nad suudavad saavutada ning on nad loonud tihedaid suhteid erinevate võrgustikkudega. Oma rollis jagavad nad infot kogukonnarühmadega ümarlaua koosolekul, pakkudes praktilisi nõuandeid sellistes küsimustes nagu rahastamisvõimaluste otsimine, rahastamisaotluste täitmine, rahastajatega rääkimine ja kuidas täita rahastajate ootusi. Samas tõi nad välja, et iga projekt on unikaalne, millele tuleb läheneda loominguiliselt ning keegi ei saa seda kellegi eest ära teha. Nad peavad olema võimelised mõistma projektide andmeid ja kontseptsioone ning neid kohandama kogukonna individuaalsele kontekstile. Uuringus osalenud külaseltsid on erinevate toetuste kaasabil investeerinud kogukonna hoonete renoveerimisse (Peetri tuulik), külaplatside, pargi (Kurna park), näituse (Kultuuritunnel Kurnas) ja mänguväljakute rajamisse, kogukonna ühisvara korras hoidmiseks vajalike vahendite (murutraktor) ning kogukonnale ürituste tarbeks vajalike vahendite soetamise (näiteks pingid, lauad, välitelk). Suurem osa erinevatest projektitoetustest on läinud kogukonna ühiste ürituste korraldamiseks ning nende läbiviimiseks vajalike vahendite soetamiseks. Külavanemad, kes tunnevad oma kohaliku piirkonda ja võrgustike teavad kuidas koondada teatud oskustega ja teadmistega inimesi, et neid oma eesmärgi saavutamiseks kasutada. Intervjuudest selgus, et külavanemad teavad, kelle poole nad võivad teatud küsimustega pöörduda. Siin saab teha järelduse kuidas ootused ja võrgustiku loomise protsessid on omavahel tihedalt seotud.

Euroopa komisjon kirjeldab kogukonna juhitud arengu mõistet, kui „alt üles“ juhtimist, kus kohalikud inimesed võtavad juhtimise enda kätte. Uuritavas töös on külavanemad võtnud juhtimise enda kätte ning teevad aktiivselt „alt ülesse“ ettepanekuid. Uuringust tuli välja, et ettepanekud võiksid tulla veel madalamalt ehk külast, mida külavanem täide viib. Külainimesed ootavad, et ettepanekud tulevad siiski külavanemalt. Rae vallas on loodud valla ja külavanemate suhtlusplatvorm, selleks on ellu kutsutud Rae Valla Alevike- ja Külavanemate Selts (RVAKS) kui Rae Vallavolikogu ja –valitsuse partner. Vald on delegeerinud

seltsile külarahade maksmise ning õiguse otsustada projektitoetuse omaosaluse suhtes. Siinkohal saab toetuda ka Lagerspetz jt 2003 väitele, et valla ja kolmanda sektori omavahe-line koostöö teenuse osas on kasvanud, kuna teenuste delegeerimine kodanikeühendustele on soodsam ning avalik võim ei teadvusta täielikult seda kasu ja neid väärtusi, mida ko-danikuühendused suudavad sotsiaalsetesse teenustesse lisada. Välja võib tuua ka seda, et RVAKsi juhatus tegutseb vabatahtlikkuse alusel, juhatuse liikmed ja selle esimees on üld-juhul valitud külavanemate hulgast. Uuringust selgus, et RVAKSi tegevusi on märgatud väl-jaspool valda ning seltsi tegevusele on loodud väga positiivne kuvand. Juhatus tunneb uhkust selle üle ning on positiivselt meelestatud edasi tegutsemiseks. Selles töös autoril ei ole infot, kuidas teistes Eesti suurvaldades külavanemad tegutsevad, kuid neil on kindlasti mida õp-pida Rae valla aktiivsematelt külavanematelt.

Uurimustöö viimases osas käsitles autor külavanemate motivatsiooni ühiskonda panustamisel ja nende ootusi ja tunnustust. Külavanematel on tugev sisemine ja väline motivatsioon, mis väljendus nende pikas ametiajas nende vaba tahte alusel. Nad ei tee seda tööd raha või kiituse pärast, vaid tegevuse võimalike tagajärgedele mõeldes, milleks on teiste küalelanike innustamine ja ühendamine. Enda jaoks pidasid nad oluliseks tunnustamist, mis tuleb seestpoolt ehk kogukonnast. Oma (töö)panust ühiskonda ja rahulolu hindasid nad sellega, kui sind on märgatud ja tunnustatud väljastpoolt, kuid oluline neile oli ka: midagi korda saata, vastutada, teha otsuseid ja mõjutada. Eelmisel 2018. aastal valiti Harjumaa aasta külaks Rae vallas Suursoo küla. Selle sündmuse puhul ootasid külavanem ning selle küla elanikud vallalt rohkem tähelepanu, valla aastapäeva peol nad erilist märkimist ja tähelepanu ei saanud, külavanem avaldas siinkohal oma solvumist. Suurema ootusena nimetati sellisel puhul näiteks kultuuripreemiat külale, mida makstakse mõnes teises vallas. Intervjueeritav alevikuvanem avaldas arvamust, et kuna külaselts teeb külavanema eestvedamisel palju kohaliku omavalitsuse ja riigi tööd, siis nemad võiksid omalt poolt leida võimaluse, kuidas seda tulevikus siduda näiteks külavanema pensioniga. Seda pidas ta riigi ja kohaliku omavalitsuse poolt piisavaks tunnustuseks oma tehtud töö eest.

Kuigi rahastamisvõimaluse olemasolu peeti oluliseks, võib siiski järeldada, et see ei ole määravaks teguriks, olulised on (küla)inimesed, nende väärtused ja hoiakud. Cavaye 2015 tõi oma uuringus välja, et kogukonna areng on seotud mõistetega nagu kogukonna võimekus, kogukonna elujõulisus, mõjuvõimu suurendamine ja maaelu areng. Kahe termini

ühendamine – kogukonna areng – tähendab, et kogukond ise tegeleb sotsiaalse, majandusliku olukorra parandamise protsessiga, mida juhivad kogukonna liikmed. Kõigi uuringus osalenud alevike -ja külavanemate tegutsemise peamiseks eesmärgiks on oma kogukonna kultuurilise, sotsiaalse arengu toetamine, piirkonna elukeskkonna parendamine ning läbi ühiste tegevuste kogukonnas suhtlemise tugevdamine.

See uuring täiendab varasemat kirjandust, kus kõik intervjuueeritavad kinnitasid, et kogukonnal peab olema juht ning kogukonna eestvedajal on piirkonna arengule tugev mõju. Kogukonna juht/juhtimine on kasulik eelkõige piirkonna hoidmisele ja uuendustele ning aktiivne osalemine kohalikes tegevusrühmades on avaldanud kohalikele elanikele positiivset mõju oma kogukonna arengustrateegiate sõnastamisel. Autor saab järeldada, et intervjuueeritavatel alevike -ja külavanematel on tugev kodanikutunne ja kohustus, kes panustavad mõne osa oma vabast ajast kogukonda, kes räägivad kaasa ühiskondlikes küsimustes ja annavad oma panuse kogukonna arengule ja külas/alevikus omavahelistele suhetele, et parandada oma kogukonna heaolu.

KOKKUVÕTE

Vabatahtlik töö on kodanikuühiskonna alustalaks, üks olulisemaid väärtusi inimeste jaoks on kokkuhoidev kogukond. Inimeste ühendamisel mängib kogukonnas suurt rolli külavanem, kes korraldab erinevaid ühisüritusi ja koostab erinevaid projekte. Selles uurimustöös saab vabatahtlikku tegevust vaadata tegevustena, mis on seotud erinevate kodanikuühenduste ja kodanikuaktiivsusega ning mida võib pidada vaba aja veetmise viisiks, mis lisaks tegijate isiklikule kasule toob kaasa hüvesid ka teisele.

Käesoleva töö eesmärk oli välja selgitada, milline on Rae vallas külavanema roll, nende tööpanus ja ootused ning nende eestvedamisel juhitud kohaliku kogukonna arengu võimalused.

Töö teoreetilises osas käsitleti sotsiaalse kapitali mõistet ning tutvustati Eesti kodanikuühiskonna ja selle arengut. Selgitati külavanema kui kohaliku eestvedaja rolli tähtsust selle piirkonna arengus ja erinevate suhtlusvõrgustike loomisel. Teoreetilise osa lõpus anti ülevaade varasematest uuringutest ja saadud tulemustest.

Käesolevas uuringus on tegemist kvalitatiivse uuringuga ja uurimismeetodiks on juhtumiuuring ning põhines esmastel andmetel. Andmed koguti poolstruktureeritud intervjuude kaudu, mida teostati Rae vallas erinevate kogukondade eestvedajatega 2019. aasta märtsikuus. Alevike – ja külavanemaid intervjueriti, eesmärgiga saada parem ülevaade külavanema rollist kohalikus külas ja alevikus Rae vallas ning kui palju nad panustavad oma vaba aega piirkonna hüvanguks. Uuriti erinevaid dokumente, kus on kirjeldatud erinevate külade tegevusi ja õigusliku alusega tutvumiseks viidi läbi dokumendianalüüs külavanema statuudi põhjal. Tehti vaatlust, milline on külavanemate omavaheline koostöövõrgustik, selleks osaleti külavanemate koosolekul käesoleva aasta märtsikuu lõpus.

Esimeseks uurimisülesandeks oli välja selgitada, milline on külavanemate roll ja ülesanded oma kogukonnas Rae vallas ja milline on suhestumine külavanema rolli täitmisel omavalitsustega. Intervjuudest selgus, et külavanemad pidasid oma peamiseks rolliks kogukonna sidumist, et oleks ühtne ja koostööaldis kogukond. Peamiseks aleviku-või

külavanema funktsiooniks kogukonnas on selle juhtimine, oldi arvamusel, et keegi peab algatama ja vedama ning looma suhteid väljaspool kogukonda selle arengu eesmärgil. Suhestumisel omavalitsusega on kodanike eestvedamisel ellu kutsutud Rae Valla Alevike ja Külade selts (RVAKS), mis annab hea võimaluse kohaliku omavalitsusega suhtlemiseks. Negatiivselt toodi välja asjaajamist vallaga, mis võtab palju aega, mis tekitab külavanemates kohati vähese huvitatuse tunde ametnike poolt.

Teiseks uurimisülesandeks oli uurida külavanematelt kuidas tema on kaasa aidanud kohaliku kogukonna arengule, tema tööpanust, ajakulu ja motivatsiooni. Intervjueeritavad külavanemad panustavad palju vaba aega oma tööle. Peamiseks motivaatoriks pidasid nad millegi ära tegemist oma kodukoha jaoks. Kuna külavanemate jaoks oli tegemist lapsepõlvkodudega, siis neil on palju tahtmist seda kogukonda hoida ja inimesi omavahel paremini siduda, et tekiks kogukonnatunne. Väiksemates külates on see õnnestunud, alevikes tuleb selle nimel palju vaeva näha. Alevikevanemad nimetasid oma küla pigem magalaks, inimeste huvitatus millegi koostegemisest on madalam kui külates ning selle elanikud ise ei ole huvitatud oma piirkonda panustama, palju on negatiivset suhtumist ja tagasisidet. Uuritavates alevikkudes on inimesed oma kodukohas huvitatud ainult sündmustest/üritustest, mis neile isiklikult huvi pakuvad. Kõik aleviku-ja külavanemad on aktiivsed ja valmis suhtlema vallaga, et teha koostööd. Oma piirkonna arengu ja heaolu eest seisavad nad tugevalt ning teevad kõik selleks, et neid märgataks, siis on lihtsam asju ajada vallas. Tuleb hoida valla arengukavaga ühte suunda, siis on võimalused suuremad.

Kolmandaks ülesandeks oli uurida sihtotstarbelist rahastust ja selle kasutamise võimalusi oma kogukonna heaks. Kõik külad kasutavad sihtotstarbelist rahastust erinevate projektide jaoks. Enamus kasutavad selleks Kohaliku omaalgatuse programmist (KOP) saadud rahastusi. On kasutatud ka LEADER programmiga seotud rahastusi. Külavanemad pöörasid palju tähelepanu asjaoludele, mida nad oma kogemustest on õppinud projektikirjutamise käigus. Kõige tähtsamana toodi välja, et küla ei tee projektid vaid inimesed selles külas.

Neljandaks probleemiks oli analüüsida külavanemate ootusi ja vajadusi oma kogukonna esindamisel. Külavanemate intervjuust selgus, et lisaks kogukonnatööle on küla ootusteks ka muud sotsiaalsed ülesanded, mida nad täidavad. Nende nägemus oli, et küla peaks töötama eesmärkide nimel koos, kuid tõdesid, et peavad väga palju ise tegema. Nende nägemus oli, et ettepanekuid külainimeste poolt võiks tulla rohkem, et külavanem oleks siis vahendaja rollis, mitte ei pea üksi kõike tegema. Oodatakse seda, et neid märgataks, et nad

ei ole ainult valla käepikendused oma piirkonnas, vaid nad on ühiskonda palju panustanud. Nad ei oota kindlat kuutasu ega autasu oma tööle, vaid nende panus võiks olla seotud näiteks nende pensioniga tulevikus.

Antud uurimistööst võiks saada kasu eelkõige kohalike omavalitsuste ametnikud, kes näevad uurimistulemusel kuivõrd palju võivad ja saavad külavanemad mõjutada kohaliku piirkonna arengut. Nad on avatud koostööle vallaga, panustades selleks oma vaba aega. Tööst saab välja lugeda nende mõningaid tähelepanekuid vallale nende ootuste osas, mida võiks märgata. Samuti võiks antud uurimistöö anda mõtlemissainet regionaalpoliitika eestvedajatele, kes võiks teadvustada maapiirkonna arendamise vajalikkust ning rõhutada aktiivsete eestvedajate rolli maapiirkonna regionaalses arengus.

Autori arvates võiks antud teemat ühinenud valdade/linnade kontekstis edasi uurida, kaasates valimisse, näiteks linnaga ühendatud valdasid, et saada terviklikumat pilti külavanema rollist suurvaldades, nende tööpanustest ühiskonnas ning võimalustest Eesti ühinenud valdades. Ühtlasi võimaldaks laiema uuringu teostamine hinnata külavanemate kui eestvedaja ja regionaalse arengu kujundaja tähtsust, kellel on oluline roll kohaliku omavalitsusega kaasarääkimisel kohalikus piirkonnas uutes haldusreformjärgsetes haldusüksustes.

KASUTATUD KIRJANDUS

- Annist, A.** Otsides kogukonda sotsialismijärgses keskuskülas. Antropoloogiline uurimus. TLÜ Kirjastus. Tallinn 2011
- Arumäe, U.** (2010). Territoriaalne kogukond ja selle juhtimise õiguslik korraldus. Doktoritöö. Estonian Business School. Tallinn
- Álvarez, E., C., Roman, J.,R.** (2017). Measuring social capital: further insights . Gac Saint. 31(1): 57-56 [on-line]
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0213911116302059>
- Bourdieu, P.** (1986). The Forms of Capital. Richardson, J. Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education. Westport, CT: Greenwood, PP. 241-58. [on-line]
www.socialcapitalgateway.org/sites/socialcapitalgateway.org/files/data/paper/2016/10/18/rbas_icsbourdieu1986-theformsofcapital.pdf
- Cavaye, J.,** (1989). The future of community development. In J. Christenson & J. Robinson (Eds.), Community Development in Perspective. Ames: Iowa State University Press
https://www.researchgate.net/publication/265233282_Understanding_Community_Development (15.02.2019)
- Claridge, T.** (2004). Designing social capital sensitive participation methodologies. Report, Social Capital Research, Brisbane, Australia. [on-line]
<https://www.socialcapitalresearch.com/designing-social-capital-sensitive-participation-methodologies/> (15.02.2019)
- Claridge, T.** (2018). Functions of social capital – bonding, bridging, linking. Social Capital Research & Training, Dunedin, New Zealand [on-line]
<https://www.socialcapitalresearch.com/approaches-conceptualise-bonding-bridging-social-capital/>. (20.02.2019)
- Coleman, J.,S.** (1988). Social Capital in the Creation of Human Capital. The American Journal of Sociology. PP S95-S120. [on-line]
[https://www.behr.ufl.edu/sites/default/files/Coleman%20J.%20\(1988\)%20Social%20Capital%20in%20the%20Creation%20of%20Human%20Capital.pdf](https://www.behr.ufl.edu/sites/default/files/Coleman%20J.%20(1988)%20Social%20Capital%20in%20the%20Creation%20of%20Human%20Capital.pdf). (20.02.2019)
- Eesti inimarengu aruanne 2012/2013.(2013). Eesti maailmas. Eesti koostöö Kogu [on-line] (15.03.2019)
- Eesti inimarengu aruanne 2001.(20). Eesti maailmas. Eesti koostöö Kogu [on-line] (15.03.2019)
- Eesti Külaliikumine Kodukant strateegia 2014-2020. (2014). Kodukant Eesti. [on-line]
<https://kodukant.kovtp.ee/documents/1727611/3712282/strateegia+t%C3%A4isvers.pdf/56acb8ef-99f9-4312-bccd-b86db6b43a67> (15.03.2019).
- Ernst ja Young Baltic AS. (2012). Avalikuks kasutamiseks mõeldud objektide mõju kogukonnale ning investeeringute vajadus sotsiaalse ja tehnilise infrastruktuuri parandamiseks maapiirkondades. Põllumajandusministeerium.
https://www.agri.ee/sites/default/files/public/juurkataloog/UURINGUD/uuring_infrastruktuur_2012_aruanne.pdf
- Furmankiewicz, M., Krzysztof, J., Macken-Wals, A.**(2016). The impact of EU governance and rural development policy on the development of the third sector in rural Poland: A nation-wide analysis. Journal of Rural Studies 43:225-234 https://www.researchgate.net/publication/289569961_The_impact_of_EU_governance_and_rural_development_policy_on_the_development_of_the_third_sector_in_rural_Poland_A_nation-wide_analysis

- Forrest, R. ja Kearns, A.** (2001). Social Cohesion, Social Capital and the Neighborhood, Urban Studies.38 nr 12, lk https://www.researchgate.net/publication/46214297_Social_Cohesion_Social_Capital_and_the_Neighbourhood
- Fukuyama, F.** (1999). Social Capital and Civil Society. The Institute of Public Policy. George Mason University. [on-line] <https://www.imf.org/external/pubs/ft/seminar/1999/reforms/fukuyama.htm>. (17.03.2019)
- Grootaert, C., Bastelaer, von T.** (2001). Unrstanding and measuring social capital. The World Bank. [on-line] <http://siteresources.worldbank.org/INTSOCIALCAPITAL/Resources/Social-Capital-Initiative-Working-Paper-Series/SCI-WPS-24.pdf>
- Hallemaa H., Servinski M.** Mittetulundusühenduse ja kodanikuühiskonna areng. Dokument. Eesti Statistika amet <https://www.stat.ee/dokumendid/33337> (28.11.2018)
- Harjumaa aasta küla 2018 konkursi ankeet <https://www.heak.ee/harjumaa-aasta-tegija/aasta-kula/> (28.03.2019)
- Harjumaa aasta küla 2016 konkursi ankeet [on-line] 28.03.2019
- Jean P., Wilken, Zsolt B., Saia K., Hanga K., Narusson D., Medar M.** (2015). Sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika erialaajakiri, lk 7-8
- Juhised kogukonna juhitud kohaliku arengu kohta kohalikele osalejatele. (20.05.2014) – Euroopa Komisjon, lk 28-29
https://ec.europa.eu/regional_policy/et/information/publications/guidelines/2014/guidance-on-community-led-local-development-for-local-actors (28.11.2018)
- Kalvik, A.** (15.11.2018). Rae valla elanikud kiidavad elukeskkonda, kuid pole rahul probleemide lahenduse kiirusega. Rae Sõnumid. [on-line] <http://www.raesõnumid.ee/Vallavalitsus/rae-valla-elanikud-kiidavad-elukeskkonda-kuid-pole-rahul-probleemide-lahendamise-kiirusega#> (29.04.2019)
- Kodanikuühiskonna arengukava 2011-2014 (2011). Tallinn
https://www.valitsus.ee/sites/default/files/contenteditors/arengukavad/kodanikuyhiskonna_arengukava_2011-2014.pdf (26.02.2019)
- Kogukonna huvikatse hea tava. (2013). Kodukant [on-line] <https://kodukant.ee/koolituskeskus/raamatukogu/kasiraamatud-ja-juhendid/> (18.03.2019).
- Külavanema statuut. (Vastu võetud 09.05.2013, jõustunud 10.06.2013). – Riigi Teataja
<https://www.riigiteataja.ee/akt/407062013077> (01.12.2018)
- Lagedi Aleviku ajaveeb. [on-line] <https://lagedi.wordpress.com/mtu-lagedi-alevikuselts/>
- Lagedi Alevikuselt põhikiri. (17.01.2013). [on-line] <https://lagedi.wordpress.com/mtu-lagedi-alevikuselts/> (25.03.2019).
- Lagerspetz, M.** (2017) Ühiskonna uurimise meetodid. Tallinn. TLÜ Kirjastus. 320 lk
- Lagerspetz, M.** (2007) Kodanikuühiskonna lõhisõnastik. Eesti Mittetulundusühingute ja Sihtasutuste Liit.
<https://heakodanik.ee/sites/default/files/files/Kodaniku%C3%BChiskonna%20%C3%BChis%C3%B5nastik.pdf>
- Lagerspetz, M, Trummal, A., Ruutsoo, R., Rikman, E., Liiv, D.** (2003). Tuntud ja tundmatu kodanikeühiskond. Avatud Eesti fond. 111 lk

- Leppik, K., Halliki, H.-I., Kello K., Linno, M., Selg, M., Strömpl, J.,** (2014) Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas. Tartu Ülikool. [on-line] <http://samm.ut.ee/intervjuu> (04.01.2019).
- Martiskainen M.,** (2017). The role of community leadership in the development of grassroots innovations. Environmental Innovation and Societal Transitions. Volume 22, Pages 78-89. [on-line] <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2210422416300417> (17.04.2019).
- Matt J., Uus M.** (2013). Ühenduste rahastamise juhendmaterjal. Poliitikauuringute Keskus Praxis. Tallinn, lk 14-17 <http://www.praxis.ee/wp-content/uploads/2014/03/2013-Uhenduste-rahastamise-juhendmaterjal.pdf>
- Noorkõiv, R** (2016). Külavanemate roll kohaliku kogukonna arengus ja selle dünaamika. Rahandusministeerium. Eesti Külaliikumine kodukant. Tartu-Tallinn. https://haldusreform.fin.ee/static/sites/3/2016/11/kogukondlik-mudel_analuus_final2.pdf (30.11.2018).
- Parts, E.** (2006). Inimkapitali, sotsiaalse kapitali ja majandusliku heaolu seosed. Majandusteadus ja haridus Eestis (45-77). University Press of Tartu 45-77 [on-line] <https://EconPapers.repec.org/RePEc:mtk:fechap:20-02>
- Peetri Alevik koduleht [on-line] <http://www.peetri.ee/> 28.03.2019
- Peetri Selts muudetud põhikiri. 30.04.2013 [on-line] 28.03.2019
- Putnam, R. D.** (1993). The Prosperous Community. The -american Prospect, 4(13), 35-42 [on-line] <https://prospect.org/article/prosperous-community-social-capital-and-public-life> (28.02.2019)
- Putnam, R.D.** (2008). Üksi keeglisaalis. Tallinn. 534 lk.
- Raagmaa, G., Noorkõiv, R.** (2013). Globaliseeruv Eesti küla. Avaneva maailma arenguvõimalused ja ohud. MTÜ Eesti Külaliikumine Kodukant.
- Rae valla üldinfo. [on-line] www.rae.ee. 15.03.2019
- Rae valla arengukava 2016-2025 (juuni 2016). Lisa 1. Hetkeolukorra analüüs <https://www.riigiteataja.ee/aktiis/4280/9201/6032/Lisa2.pdf#>
- Rae Valla Alevike-ja Külavanemate Selts. [on-line] <http://www.raekoda.ee/> (26.02.2019)
- Rae Valla Alevike-ja Külavanemate Selt. (november 2018). Infotund. Protokoll 6/6-2018. [on-line] <http://www.raekoda.ee/failid/Infotund-RVAKS-november-2018.pdf> (29.04.2019)
- Rae Valla Alevike-ja Külavanemate seltsi kodukord. (27.02.2014) [on-line] <http://www.raekoda.ee/failid/kodukord.pdf> (29.04.2019)
- Rae Valla põhimäärus.(Jõustunud 19.04.2011). [on-line] 24.03.2019
- Rikmann, E., Lagerspetz, M., Vallimäe, T., Keedus, L., Sepp, M., Jesmin, T., Hinno, K.** (2010) Kodanikualgatuse institutsionaliseerumine Eestis 2009/2010 . Kodanikeühiskonna uurimis-ja arenduskeskus, Tallinna Ülikool.
- Ristmäe, M.** 2017. Bakalaureusetöö. Külavanema roll väikeses ja suures kohalikus omavalitsuses ning enne ja pärast ühinemist. Tartu. 43lk http://taurus.gg.bg.ut.ee/geouudis/geo_2017/GG_BAKA/Ristmae_Maiken.pdf
- Ruutsoo, R. (2001).** Kodanikuühiskond, kolmas sektor ja sotsiaalne kapital. Riigikogu toimetised (RiTo) 3/2001. [on-line] <https://rito.riigikogu.ee/wordpress/wpcontent/uploads/2016/04/Kodanike%C3%BChiskond-kolmas-sektor-ja-sotsiaalne-kapital.pdf>

- Scrivens, K., Smith, C.** (2013), "Four Interpretations of Social Capital: An Agenda for Measurement", OECD Statistics Working Papers, 2013/06 . [on-line]
<https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/5jzbcx010wmt-en.pdf?expires=1552847369&id=id&accname=guest&checksum=696EC376CE96173D738AC6E8CEE4001B> (17.03.2019)
- Seletuskiri (2014). „Kodanikuühiskonna arengukava 2015–2020“ eelnõu juurde.
https://www.riigikogu.ee/wpcms/wp-content/uploads/2015/02/KODAR_2015-2020_seletuskiri.pdf (25.02.2019)
- Simpson, L.** (2005). Community Informatics and Sustainability. The Journal of Community Informatics, 1(2) lk 102-119 [on-line] <http://ci-journal.net/index.php/ciej>
- Siseministeerium (2018). Kodanikuühiskond.
<https://www.siseministeerium.ee/et/eesmark-tegevused/kodanikuuhiskond> (03.12.2018).
- Siseministeerium, rahvastikuregister
<https://www.siseministeerium.ee/et/tegevusvaldkonnad/rahvastikutoimingud/rahvastikustatistika> (15.02.2019).
- Seletuskiri. (30.12.2014). Vabariigi Valitsuse korralduse „Kodanikuühiskonna arengukava 2015-2020“ ja selle rakendusplaani 2015-2018 heakskiitmine“ eelnõu juurde [on-line] 26.03.2019
- Treimann, T.** (2014). Kohaliku omaalgatuse programm. SA Kodanikuühiskonna Sihtkapital. [on-line]
https://kysk.ee/failid/File/Kop/2014/KV/Infopaev_materjal_kevad2014.pdf (15.03.2019)
- OÜ Teravik. (2017). Külavanemate uuring „Külavanemate institutsionaalse koostöömodeli väljatöötamine kohalikele omavalitsustele“. Eesti Külaliikumine kodukant. (28.11.2018).
<https://kodukant.ee/wp-content/uploads/2016/11/K%C3%BClavanemate-uuring-2017.pdf>
- Vihma, P., Lippus M.** (2014) Eesti kogukondade hetkeseis. Uuringuraport. Tallinn: Linnalabor ja Eesti Külaliikumine Kodukant
<https://www.kysk.ee/failid/Upload/files/Uuringud/Kogukonnauuring.pdf> (28.11.2018).
- Veigel, M.** (2013). Õpiprojekt. Tallinna Ülikooli Pedagoogilise Seminar. [on-line]
<http://huvialaharidushuvitegevusnoorsootosanajanoortemotivatsioon.weebly.com/motivatsioon--motildeiste-liigid-seisundid.html> (29.04.2019)
- Õinapuu, L.** (2014) Kvalitatiivne ja Kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes. Tartu Ülikool. 211. [on-line] http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/36419/oinapuu_kvalitatiivne.pdf (02.01.2019)
- Woolcock, M.** (1998). Social capital and economic development: Toward a theoretical synthesis and policy framework. Theory and Society 27: 151-208 [on-line] <https://www.researchgate.net/publication/230913110>
- Woolcock, M., Narayan, D.** (2000). Social Capital: Implications for Development Theory, Research, and Policy. The World Bank Research Observer. Vol.15, no.2, pp. 225-49.
<http://documents.worldbank.org/curated/en/961231468336675195/pdf/766490JRN0WBR000Box374385B00PUBLIC0.pdf> (24.03.2018)

LISAD

Lisa 1. Intervjuu küsimustik

Küla:

1. Kuidas te kirjeldate oma küla?
2. Kui suur on küla, keda te külavanemana esindate?

Külavanema töö:

3. Mis aastal teid külavanemaks valiti?
4. Kuidas külavanemaks valimine toimus (kes esitas, palju toetajaid, kas oli konkurents jms)?
5. Kui palju aega Te kulutate ühes kuus kogukonna tööle? Milliseid ülesandeid täidate?
6. Milles näete täna külavanema kõige suuremat rolli kogukonnaelu korraldamisel?
7. Mis teid motiveerib olema kogukonna eestvedaja rollis?

Külaselts:

8. Kas teil on külaselts?
9. Kas te olete seotud külaseltsiga?
10. Kui palju Teil on külaseltsi liikmeid? Kuidas liikmete arv on viimase kolme aasta jooksul muutunud? (suurenenud/vähenenud) Kuidas toimub liitumine/liikmeks astumine?
11. Mida teeb külaselts?
12. Mis on külaseltsi roll võrreldes külavanemaga?

Tasustamine:

13. Kas Teie tööd tasustatakse? Millised on KOV poolsed kompensatsioonid /soodustused/toetused külavanema rolli täitmiseks? Kuidas on see õiguslikult reguleeritud? Nii rahaline kui mitterahaline toetus.

Kogukonna aktiivsus:

14. Palju on küla elanikest külavanemaga koostöösse aktiivselt kaasatud?
15. Kas ja kuidas korraldate külaelanikele koosolekuid?
16. Kuidas ja kas toimub arutelu kohaliku kogukonda puudutavate teemapunktide arutelu külaaktiiviga, mis on seotud valla üldise arengukavaga?
17. Kui tähtsaks hindate ühiste tegevuste mõju kogukonnatunde tekkimisel? kuidas külavanem on kaasa aidanud kogukonna ühtsustunde tugevdamisele?
18. Kas on olemas toimiv külaleht või infokiri?
19. Kas Teie külal on kooskäimiskoht/ külamaja? Kas külal on ühist hallatavat vara/objekte, mille korraldamise eest vastutab külavanem?
20. Kas elanike kaasamine ühistevõrgustesse on probleem?

Arengukava:

21. Kas teie külal on oma kodukoha küla visioon/arengukava?
22. Kui jah, siis millal see koostati ja kui tihti arengukava uuendatakse? Kuidas uuendamine toimub?
23. Kas ja kui palju sõltub kogukonna/piirkonna areng eestvedajast külavanemast?

Rahastus:

24. Mis on projektide rahastuses korraldatud hästi, mis võiks olla teisti, kui aega nõuvad need on?

25. Õnnestunud projektid, ettevõtmised 2014-2018 aastal (eesmärk, mida tehti, kui palju inimesi kaasati, kes oli sihtrühm, kes rahastaja või tehti omavahenditega), edaspidised plaanid, mis projektid on töös?
26. Millised riskid kaasnevad, mis on seoses projektidega rahastusega? Kas on tulud ette olukordi, kulusi, mida ei osatud ette näha?
27. Kas on projekte, millele olete pühendanud oma aega, aga ei ole õnnestunud?

Külavanemate ümarlaud, suhtlus omavalitsusega ja teiste külade esindajatega:

28. Kui aktiivselt ise osalete Rae valla ümarlaudade aruteludel?
29. Kas külade/alevike esindajad on kaasatud valla otsuste tegemisse? Kas külaarengukavaga arvestatakse?
30. Kas külade esindajad saavad alati oma probleemidele vastuse ja lahenduse?

Külavanemate tunnustamine:

31. Kas ja kuidas tunnustatakse külavanemaid?
32. Kas Teid/Teie küla on saanud avalikku tunnustust Teie külavanema aja jooksul?
33. Kui oluliseks peate küla eestvedajate tunnustamist, kes aktiivselt tegutsevad kogukonna arengu ja heaolu eest?
34. Kas tunnete, et midagi on puudu külaelu edendamisel?
35. Ettepanekuid ja soovitusi, et edaspidi oleks aktiivseid ja teotähtsusi kogukonna eestvedajaid.

Lisa 2. Intervjuude analüüsi kategooriad ja koodid

Külavanem	Külaselts	Küla aktiivsus
<ul style="list-style-type: none"> • külavanemaks valimine • roll • vastutus • aeg • töö tasustamine • juhtimine	<ul style="list-style-type: none"> • liikmed • liikmemaks • juhatus • roll • tegevus • juhtimine • eesmärk	<ul style="list-style-type: none"> • kaasatus • koosolek • arutelu • kogukonnatunne • infokanalid • kooskäimiskoht
Rahastus	Omavalitsus	Tunnustus
<ul style="list-style-type: none"> • võimalused • projektid • riskid • vastutus • õnnestumised • ettepanekud õnnestumiseks	<ul style="list-style-type: none"> • ümarlaud • RvAKS • koosolek • osalus	<ul style="list-style-type: none"> • ootused • tunnustamise vajadus • ettepanekud

Lisa 3. Lihtlitsents lõputöö salvestamiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks ning juhendaja kinnitus lõputöö kaitsmisele lubamise kohta

Mina, Kerli Raag,

sünniaeg 13.01.1981.a.,

1. annan Eesti Maaülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda koostatud lõputöö „Külavanema roll ja võimalused kohaliku kogukonna arengus Rae valla näitel“.

mille juhendaja on Anne Pöder,

1.1. salvestamiseks säilitamise eesmärgil,

1.2. digiarhiivi DSpace lisamiseks ja

1.3. veebikeskkonnas üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Lõputöö autor _____
(allkiri)

Tartu, _____
(kuupäev)

Juhendaja kinnitus lõputöö kaitsmisele lubamise kohta

Luban lõputöö kaitsmisele.

(juhendaja nimi ja allkiri)

(kuupäev)